

ኤችኤይቪ/ኤድስ የወቅቱ የአመራርና የህዝብ አጀንዳ!

ፌዴራል ኤችኤይቪ/ኤድስ መከላከያና መቆጣጠሪያ ጽ/ቤት

ግንቦት 2009፣ አዲስ አበባ

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ጤና ጥበቃ ሚኒስቴር

ኤችአይቪ/ኤድስን የአመራሩና የህዝብ አጀንዳ በማድረግ፣
የዘርፈ-በዙ ምላሹን መቀዛቀዝ ወደነበረበት ግለት ለመመለስ፣
በአንዳንድ ቦታዎች የስርጭቱን መጨመር መቀልበስ እንዲቻል
በየደረጃው ላለው አመራርና ባለድርሻ አካላት የተዘጋጀ ሰነድ

አሁንም ትኩረት ለኤችአይቪ መከላከል!

ማወቅ

1. መግቢያ 3

2. ግብ..... 6

3. የኤችአይቪ/ ኤድስን ጉዳይ አጀንዳ ማድረግ ለምን አስፈለገ? 6

 3.1. የኤችአይቪ ስርጭት አሳሳቢነት ፣..... 7

 3.2. በተለያዩ የማህበረሰብ ክፍሎች የኤችአይቪ አጋላጭ ባህሪያት መስፋፋት 15

 3.3. የኤችአይቪ መከላከል የተሟላ እውቀት /Knowledge of HIV prevention /ዝቅተኛ መሆን 15

 3.4. በትላልቅ የልማት ተቋማት ለኤችአይቪ አጋላጭ ሁኔታዎች..... 16

 3.5. በትምህርት ተቋማት ያሉ ወጣቶች የኤችአይቪ ተጋላጭነት..... 17

 3.6. ከትምህርት ተቋማት ውጪ ያሉ ወጣቶች የኤችአይቪ ተጋላጭነት 18

 3.7. በኤድስ ምክንያት እየደረሰ ያለው ተጽእኖ 19

4. በዘርፈ-ብዙ ምላሹ እያጋጠሙ ያሉ ተግዳሮቶች፣..... 20

5. መቀዛቀዙ ሊያስከፍል የሚችለው ዋጋ 29

6. የትኩረት-አቅጣጫ 30

7. ማጠቃለያ 31

1. መግቢያ

ኤችአይቪ መከሰቱ ከታወቀበት እኤአ ከ1981 ጀምሮ በዓለም አቀፍ ደረጃ ከ39 ሚሊዮን በላይ ሰዎች ሕይወታቸውን በኤድስ ምክንያት ያጡ ሲሆን 36.9 ሚሊዮን ሰዎች ደግሞ በአሁኑ ጊዜ ኤችአይቪ በደማቸው እንደሚገኝ ይገመታል። ከ16 ሚሊዮን በላይ ሕፃናትም ወላጆቻቸውን አጥተዋል። በየዓመቱም ከ2 ሚሊዮን በላይ ሰዎች አዲስ በኤችአይቪ እንደሚያዙና 1.2 ሚሊዮን ሰዎች ለህልፈት እንደሚዳረጉ መረጃዎች ያሳያሉ።

በአገራችን በ2007 ዓ.ም በተደረገው ጥምር የኤችአይቪ ስርጭት ግምት (HIV Estimates and Projection) መሰረት በ2009 ዓ.ም አጠቃላይ የአገራችን የኤችአይቪ የስርጭት ምጣኔ 1.18% ሲሆን በዚህም ስሌት 718,500 ወገኖች ኤችአይቪ በደማቸው ይገኛል ተብሎ ይገመታል። ሆኖም የስርጭቱ ምጣኔ ከክልል ክልል፣ በክልል ውስጥም ከቦታ ቦታ፣ በከተማና በገጠር እንዲሁም በተለያዩ ማህበረሰብ ክፍሎች በከፍተኛ ደረጃ ይለያያል። በሌላ በኩል አዳዲስ በሚፈጠሩ ከተሞች እና በትላልቅ የልማት ተቋማት አካባቢ ስርጭቱ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመረ መምጣቱን መረጃዎች ያሳያሉ።

ከዛሬ አስር ዓመታት በፊት ኤችአይቪ/ኤድስ በርካታ ወገኖችን ለህልፈት እንደዳረገና ሁለንተናዊ ቀውስ እንዳስከተለ ይታወቃል። የተፈጠረውን ቀውስም ለመፍታት አመራሩ ከላይ እስከታች በግንባር ቀደምትነት ኤችአይቪ የጤና ችግር ብቻ እንዳልሆነና ዘርፈ-ብዙ ችግር መሆኑን በመገንዘብ ዘርፈ-ብዙ ምላሽ የሚያስፈልገው መሆኑን በማመን ቁርጠኛ አመራር በመስጠትና ተጨባጭ እርምጃዎችን በመውሰዱ የኤችአይቪ ስርጭትን በመከላከልና በመቆጣጠር ባስመዘገብነው ውጤት አገራችን ለተለያዩ አገሮች ምሳሌ መሆን ችላለች። ተጨባጭ ለውጥም ተመዝግቧል። ለውጤቱ መመዝገብም የሁሉም ሴክተር መ/ቤቶች፣ የኃይማኖት ተቋማት፣ የሲቪክ ማህበራት፣ የግል ድርጅቶች፣ የብዙኃን መገናኛ እንዲሁም የአጋር ድርጅቶች በአጠቃላይ ምልዓተ ህዝቡ ከፍተኛ አስተዋፅዖ አድርገዋል። ሁሉንም ሴክተሮች፣ ባለድርሻ አካላትን እና የችግሩ ባለቤት የሆነውን ህዝብ የነቃ ተሳትፎ እንዲያደርግ የአመራሩ ሚና አቅጣጫ በማሳየትና በመምራት ከፍተኛ ድርሻ እንደነበረው ይታወቃል። በተጨማሪም ውጤቱ የተመዘገበው በአገር ውስጥ ሁሉ አቀፍ ርብርብ በመደረጉና በተለይም ኤችአይቪ የሚያስከትለውን ማኅበራዊ፣ ስነ-ልቦናዊና ኢኮኖሚያዊ ቀውስን ለመግታት የዓለም አቀፍ ለጋሾችም ሚና ከፍተኛ ስለነበረ ነው።

በተደረገው ጥረትም በኤችአይቪ አዲስ የሚያዙ ሰዎች ቁጥር በከፍተኛ ደረጃ እንደቀነሰና በኤችአይቪ የተያዙትም የፀረ ኤችአይቪ መድሃኒት በነጻ እንዲያገኙ በማድረግ ከበሽታው ጋር ተያይዞ የሚከሰተው የሞት መጠንም 70 በመቶ ቀንሷል። የተመዘገበው ውጤት እንደተጠበቀ ሆኖ

ስርጭቱ በአሁኑ ጊዜ ከክልል ክልል፣ በክልሎችም በአንዳንድ ቦታዎችና የህብረተሰብ ክፍሎች እየጨመረ የመጣ መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ።

ይህም ሊሆን የቻለበት ምክንያት በአንድ በኩል በአገር ውስጥ ከዚህ በፊት በተመዘገበው ውጤት በመርካትና በመዘናጋት ለኤችአይቪ/ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር የሚሰጠው ትኩረት ከጊዜ ወደ ጊዜ በአመራሩም ሆነ በሴክተር መ/ቤቶች፣ በኃይማኖት ተቋማት፣ በአጠቃላይ በሁሉም ባለድርሻ አካላትና የችግሩ ባለቤት በሆነው ህዝብም አየተቀዛቀዘ በመምጣቱና በሌላ በኩል ደግሞ በአለም አቀፍ ለጋሽ ድርጅቶች ይሰጥ የነበረው ድጋፍ የአገሪቷ ኢኮኖሚ እያደገ በመምጣቱ እና ሞት በከፍተኛ ሁኔታ በመቀነሱ ካሁን በኋላ አገሪቱ በጀት በመመደብ ኤችአይቪ/ኤድስን መከላከል ትችላለች በሚል እሳቤ የሚደረገው የፋይናንስ ድጋፍ ከጊዜ ወደ ጊዜ በከፍተኛ ደረጃ እየቀነሰ የመጣና ለህክምና አገልግሎት ብቻ የሚውል ድጋፍ በመስጠት ተወስኗል።

ከዚህ በፊት ከሌጋሽ ድርጅቶች ለመከላከል ሥራ በከፍተኛ ደረጃ ሲገኝ የነበረው የፋይናንስ ድጋፍ በእጅጉ እየቀነሰና ትርጉም ወደሌለው ደረጃ በመድረሱ ለዘርፈ-ብዙ ምላሽ ስራ ለሴክተሮች፣ ለክልሎችና ለከተማ አስተዳደሮችና ለሌሎች ባለድርሻ አካላት ሲደረግ የነበረው የገንዘብ ድጋፍ በመቆሙ ምክንያት በአሁኑ ጊዜ ኤችአይቪን የመከላከል ስራ ከመቀዛቀዝ አልፎ ወደ መቆም ደረጃ ደርሷል። ይህም በመሆኑ አዲስ በኤችአይቪ የሚያዙ ሰዎችን በሚፈለገው ደረጃ መከላከል አልተቻለም።

በአጠቃላይ በየደረጃው ያለው አመራርና የሴክተር መ/ቤቶች እንዲሁም የተለያዩ ባለድርሻ አካላት ከዚህ በፊት በመጣው ውጤት በመርካትና ችግሩ እያንሰራራ ያለውን የኤችአይቪ ስርጭት የሚጠበቅባቸውን ሚና በአግባቡ አለመወጣት እና ከሌጋሽ ድርጅቶች ለመከላከል ሥራው ከሚገኘው ድጋፍ ሲመደብላቸው የነበረው ገንዘብ በመቅረቱ በባለቤትነት ስሜት ከመስራት ይልቅ የኤችአይቪ መከላከልና መቆጣጠር ስራ የሌላ አካል ተግባር አድርጎ መቁጠርና በጠባቂነት መንፈስ ኃላፊነታቸውን አለመወጣት በከፍተኛ ሁኔታ ይታያል።

በዓለም አቀፍ የኤችአይቪ ወረርሽኝ ፍች መሠረት የኤችአይቪ ስርጭት ከ1% በላይ ከሆነ አገሪቷ በኤችአይቪ ወረርሽኝ ውስጥ ያለች መሆኗን የሚያመላክት ሲሆን የአገራችን የስርጭት ምጣኔም ከተቀመጠው 1% በላይ (1.2%) በመሆኑ አሁንም ከወረርሽኝ ፍረጃ ያልወጣችና ይልቁንም ባሁኑ ጊዜ የየክልሉ አንዳንድ ቦታዎችና በአንዳንድ የህብረተሰብ ክፍሎች ስርጭቱ እየጨመረ መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ።

አገራችን ከድህነት ለመውጣትና መካከለኛ ገቢ ካላቸው አገሮች ተርታ ለመሰለፍ በምትከተለው ፖሊሲና በንደፈቻቸው ስትራቴጂዎች መሠረት እየተዘረገ ባለ ትላልቅ የልማት ፕሮጀክቶችና እንዲሁም ስራዎች ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ወጣቶችና አምራች ኃይሎች ከተለያዩ የአገሪቷ ክፍሎች

ለሥራ ስለሚንቀሳቀሱና ኤችአይቪን በመከላከልና በመቆጣጠር ረገድ ሰፊ ሥራ ባለመሰራቱ ተጋላጭነታቸው ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመረ መጥቷል። ስለዚህ ኤችአይቪን የመከላከልና የመቆጣጠር ሥራ ከምን ጊዜውም በላይ የአመራሩን ትኩረት ካላገኘ በአሁኑ ጊዜ ወረርሽኝ ተመልሶ በአንዳንድ በተወሰኑ ቦታዎች እየጨመረ ያለው በከፍተኛ ደረጃ በማንሰራራት ሁሉ አቀፍ አገራዊ ችግር መሆኑ አይቀሬ ነው። የተባበሩት መንግስታት የኤድስ ፕሮግራም (UNAIDS) መረጃዎችም በግልጽ የሚጠቁሙን ይህንኑ ነው።

በ2030 ኤድስን የማቆም ራዕይ ከግብ ለማድረስ አገሮች ስምምነት ተቀብለው መተግበር ላይ ይገኛሉ። አገራችንም ይህንን ራዕይ ከግብ ለማድረስ የተለያዩ ግቦችን አስቀምጣ በመተግበር ላይ ትገኛለች። የተቀመጡ ግቦችም እ.አ.አ በ2020 ሶስት ዘጠናዎችን ማሳካት ነው። ማለትም ኤችአይቪ በደማቸው ካለባቸው ሰዎች ውስጥ 90% የሚሆኑትን ተመርምረው ራሳቸውን እንዲያውቁ ማድረግ፣ ተመርምረው ኤችአይቪ በደማቸው መገኘቱን ካወቁት ሰዎች ውስጥ 90% የሚሆኑትን የጸረ-ኤችአይቪ ህክምና እንዲያገኙ እና ህክምና ከጀመሩት ሰዎች ውስጥ ደግሞ 90% የሚሆኑትን ህክምናቸውን በትክክል ተከታትለው በደማቸው ውስጥ ያለውን የቫይረስ መጠን በሚጠበቀው መጠን ዝቅ እንዲል ማድረግ ሲሆን አገራችንም ይህን ግብ ተቀብላ ለማሳካት እየተገበረች ትገኛለች።

በ2030 የተቀመጠው ራዕይ ሊሳካ የሚችለው ደግሞ በየደረጃው ያለው አመራር፣ ሴክተር መ/ቤቶች፣ የሃይማኖት ተቋማት፣ ሲቪክ ማኅበራትና ሌሎች ባለድርሻ አካላት አሁን ካለው ከመቀዛቀዝና ከጠባቂነት ድባብ በመውጣት የችግሩን አሳሳቢነት በመረዳት ኤችአይቪን የመከላከልና የመቆጣጠር ሥራ የራሳቸው የሥራ አካል አድርገው በባለቤትነት ሲወስዱት ብቻ ነው። ለዚህም ባለድርሻ አካላት ወቅቱ የሚጠይቀው አገራዊ አጀንዳ መሆኑን በውል በመረዳት ቁርጠኝነት ያለው እንቅስቃሴ ካላደረጉ ኤችአይቪ የሚያስከትለው ቀውስ ከፍተኛ ሊሆን ይችላል።

ስለሆነም ይህ ሰነድ በአገራችን በተለያዩ ክልሎች በሚገኙ ከፍተኛ ስርጭት ባለባቸው ቦታዎች /Hot spot areas/ ያለውን ተጨባጭ የኤችአይቪ ስርጭት እንደ አብነት በማሳየት የስርጭቱን እንድምታ በየደረጃው ያለው አመራርና ባለድርሻ አካላት ከምንጊዜውም በላይ የሚጠበቅባቸውን ሚና ካልተወጡ ወደ ፊት ሊከሰት የሚችለው የኤችአይቪ አደጋ ከፍተኛ መሆኑን በማሳየት በአሁኑ ጊዜ የተከሰተውን የዘርፈ-በዙ ምላሹን መቀዛቀዝ ለመስበርና ወደነበረበት ግለት ለመመለስ በአመራሩ ልዩ ትኩረት እንዲሰጠውና እያንዳንዱ ያለውን አደጋ ለመቀልበስ እንዲቻል የተዘጋጀ ነው።

የሰነዱ ዓላማ

የዚህ ሰነድ ዋና ዓላማ በአሁኑ ወቅት በአመራር፣ በሴክተር መ/ቤቶች፣ በሲቪክ ማኅበራት፣ በሃይማኖት ተቋማትና በሌሎች ባለድርሻ አካላት ዘንድ በኤችአይቪ/ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር

ዙሪያ የተከሰተውን መቀዛቀዝ በመስበር ጉዳዩን የአመራርና የህዝብ አጀንዳ በማድረግ የኤችአይቪ ወረርሽኝን ለመግታት ነው።

2. ግብ

- በየደረጃው ያሉት የህዝብ ምክር ቤቶች የኤችአይቪ/ኤድስን አስከፊነት በመረዳት ፈጻሚ አካላት የኤችአይቪ መከላከልና መቆጣጠር ስራ ትኩረት እንዲሰጠውና ለስራ የሚያስፈልገውን በጀት በመመደብ፣ የሥራቸው አካል በማድረግ በተጨማሪም ዕቅድ አውጥተው በመንቀሳቀስ ባቀዱት መሠረት ማከናወናቸውን ቀጣይነት ያለው ክትትልና ቁጥጥር እንዲያደርጉ ማድረግ፤
- በየደረጃው ያለው አመራር የኤችአይቪ/ኤድስን የመከላከልና መቆጣጠር ሥራን ዋና አጀንዳ አድርጎ መያዝና ሁሉም ሴክተሮች ተግባራዊ እንቅስቃሴ ውስጥ መግባታቸውን በቼክ ሊሰት መከታተልና የመገምገሚያ መስፈርት በማውጣት የኤችአይቪ ስራ ሳይንጠባጠብና ሳይቆራረጥ ማድረግ፤
- በከፍተኛ ደረጃ ለኤችአይቪ ተጋላጭ የሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎችን የያዘና የመከላከሉን ሥራ በአግባቡ በመሥራት የራሱን ራዕይ ከማሳካት አልፎ ሌላውን ህብረተሰብ መለወጥ የሚችለው የትምህርት ሴክተር አመራር ሥራውን በተጨማሪም እየመዘነና ተጠያቂነትን በማስፈን እንዲያከናውን ማድረግ፤
- ይበልጥ ተጋላጭ የሆኑ የህብረተሰብ ክፍሎች የሚንቀሳቀሱባቸው የመንግስትና የግል የልማት ተቋማት አመራር የኤችአይቪ መከላከሉን ሥራ በባለቤትነት ከፕሮጀክት ሥራዎቻቸው ጋር አስተሳሰረው ተግባራዊ ማድረግ፤
- ሁሉም የመንግስት፣ የሲቪክ እና የግል ተቋማት ኤችአይቪን የመከላከልና የመቆጣጠር ሥራ የመደበኛ ሥራቸው አካል አድርገው ለዘርፈ-በዙ ምላሹ የድርሻቸውን እንዲወጡ ማድረግ፤
- የሃይማኖት መሪዎችና ተቋማት እንዲሁም ታዋቂ ግለሰቦች ባላቸው ተሰሚነት እንደከዚህ በፊት በኤችአይቪ ዙሪያ የነበራቸውን በጎ ሚና እንዲወጡ ማድረግ፤

3. የኤችአይቪ/ ኤድስን ጉዳይ አጀንዳ ማድረግ ለምን አስፈለገ?

የአገራችንን ልማት ለማፋጠን ዋናው የሰው ሀብት ልማት ከመሆኑ አንጻር ኤችአይቪን መግታት የልማቱ ኃይል የሆነውን ህብረተሰብ መታደግና ጤንነቱን መጠበቅ ከልማቱ ተነጥሎ የሚታይ ጉዳይ አይደለም። በአገራችን ተጨማሪም ሁኔታ ዋናው የአገራችን ጠላት ድህነት መሆኑ ይታወቃል። ለድህነት መባባስም አስተዋጽኦ ከሚያደርጉት ዋና ዋና ምክንያቶች አንዱና ትልቁን ድርሻ የሚወስደው የኤችአይቪ ወረርሽኝ ነው። በመሆኑም አመራሩ ኤችአይቪን የመከ/መቆ ስራ የራሱ

አጀንዳ አድረጎ በመንቀሳቀስ ምልዓተ ህዝቡን በጉዳዩ ዙሪያ እንዲወያይና እንዲመክር ማድረግ አስፈላጊ ነው። ስለሆነም አሁን ባለው ነባራዊ ሁኔታ በኤችአይቪ/ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር ከዚህ በፊት የተገኘውን ውጤት ለማስቀጠልና እየተከሰተ ያለውን አደጋ ለመቀልበስ በአመራሩ በኩል እንደ ቁልፍ አጀንዳ ተወስዶ ካልተሰራና የሚታየው መዘናጋትና መቀዛቀዙ ካልተሰበረ ወረርሽኝ እንደገና በማንሰራረት የልማታችን አደጋ ሊሆን እንደሚችል የጎረቤታችን የኡጋንዳን ተሞክሮ ማየት ተገቢ ይሆናል።

ከላይ እንደተገለጸው ምንም እንኳን በአገር አቀፍ ደረጃ የስርጭቱ ምጣኔ የቀነሰ ቢመስልም በተለያዩ በክልሎች በሚገኙ የተለያዩ ቦታዎችና አካባቢዎች የስርጭቱ ምጣኔ ከጊዜ ወደ ጊዜ በከፍተኛ ደረጃ እየጨመረ መምጣቱ የወረርሽኝ ስርጭት እንድምታ ወደየት እያመራ እንደሆነ ከዚህ በታች በተዘረዘሩት ማሳያዎች መረዳት ይቻላል።

3.1. የኤችአይቪ ስርጭት አሳሳቢነት

በዓለም አቀፍ የኤችአይቪ የወረርሽኝ ፍረጃ መሠረት የኤችአይቪ ስርጭት 1% እና ከዚያ በላይ ከሆነ ወረርሽኝ ተብሎ የሚወሰድ ሲሆን አገራችን አሁንም በወረርሽኝ ውስጥ ካሉት አገሮች አንዷ ናት። እውነታው ይህ ሆኖ ሳለ "የቫይረሱ ስርጭት ቀንሷል" በሚል መረጃዎች በተደጋጋሚ መተላለፋቸው ከፍተኛ የሆነ መዘናጋት እንዲፈጠርና ችግሩ በጥልቀት እንዳይታይ አድርጎታል። በርግጥ ከዛሬ 10 ዓመት በፊት ከነበረበት ከፍተኛ የወረርሽኝ መጠን መቀነሱ እውነት ቢሆንም ባሁኑ ጊዜ በማንሰራረት ላይ ያለው የቫይረሱ ስርጭት በጣም አሳሳቢ ነው። በሌላ በኩል ኤችአይቪ እያስከተለ ያለው ተጽዕኖ የማይታይበት ዋናው ምክንያት ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች የጸረ-ኤችአይቪ መድሃኒት ተጠቃሚ በመሆናቸውና ከተወሰኑ ዓመታት በፊት ሲታይ የነበረው ከኤድስ ጋር የተያያዘው ህመምና ሞት በከፍተኛ ደረጃ በመቀነሱ ነው። በመሆኑም አመራሩ ኤችአይቪ/ኤድስን የመከላከልና የመቆጣጠር ስራ የራሱ አጀንዳ አድርጎ በመንቀሳቀስ ህዝቡንም በጉዳዩ ዙሪያ እንዲወያይና እንዲመክር ማድረግ አስፈላጊ ብቻ ሳይሆን ወሳኝም ነው።

አሁን ባለው ነባራዊ ሁኔታ በኤችአይቪ ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር ከዚህ በፊት የተገኘውን ውጤት ለማስቀጠል እና እየተከሰተ ያለውን አደጋ ለመቀልበስ በሁሉም ደረጃ ቁልፍ አጀንዳ ተደርጎ ካልተሰራና የሚታየው መዘናጋቱና መቀዛቀዙ ካልተሰበረ እያንሰራራ ያለው ወረርሽኝ በመባባስ የልማታችን አደጋ ሊሆን እንደሚችል አያጠራጥርም።

በአጠቃላይ ኤችአይቪ/ኤድስ የህብረተሰብ ጤና ችግር ወደማይሆንበት ደረጃ እንዳልደረሰ ከወረርሽኝ ፍቺው መረዳት የሚቻል ሲሆን ከዚህ በከፋ ሁኔታ የስርጭቱ መጠን ከፍተኛ የሆነባቸው የተለያዩ የአገራችን አካባቢዎችና የማህበረሰብ ክፍሎች መኖራቸውን ከዚህ በታች በቀረቡት መረጃዎች ማየት ይቻላል።

3.1.1. የኤችአይቪ ስርጭት በተለያዩ የአገራችን ክፍሎች

እ.ኤ.አ በ2015 ከተለያዩ መረጃ ምንጮች በተደረገው የኤችአይቪ ስርጭት ስሌት መሰረት እድሜያቸው ከ15 አመት በላይ ባሉ አዋቂዎች መካከል ያለው የኤችአይቪ ስርጭት በአገር አቀፍ ደረጃ በአማካይ 1.18% ሲሆን የስርጭቱ መጠን ከክልል ክልል ይለያያል።

ሰንጠረዥ 1: የ2016 የኤችአይቪ ስርጭት በክልሎች

ክልል /ከተማ አስተዳደር	የአዋቂዎች የኤችአይቪ ስርጭት በመቶኛ
አዲስ አበባ	4.9
አፋር	0.88
አማራ	1.5
ቤኒሻንጉል-ጉሙዝ	0.61
ድሬዳዋ	2.9
ጋምቤላ	4.0
ሀረሪ	2.95
ኦሮሚያ	0.82
ደቡብ ብ/ብ/ሀ	0.54
ኢትዮ-ሶማሌ	0.75
ትግራይ	1.81
በአገር አቀፍ ደረጃ	1.18

ምንጭ:- እ.ኤ.አ የ2016 የኤችአይቪ ስርጭት ስሌት

በሠንጠረዥ1 እንደተጠቀሰው የኤችአይቪ ስርጭት በክልሎች መካከል ጉራማይሌ መሆኑን ማለትም ከአገርአቀፍ አማካይ የሚበልጥ ከፍተኛ የስርጭት ምጣኔ እንዲሁም ዝቅተኛ የስርጭት ምጣኔ ያላቸው ክልሎች መኖራቸውን መመልከት ይቻላል። ይህ ማለት ግን ዝቅተኛ የስርጭት ምጣኔ ያለባቸው ክልሎችም ቢሆኑ ካላቸው ከፍተኛ የህዝብ ብዛት አንጻር ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ቁጥር ከፍተኛ የሆነባቸው ክልሎች እንዳሉ መገንዘብ ያስፈልጋል። በተመሳሳይ ሁኔታም አዲስ በኤችአይቪ የሚያዙ ሰዎች ቁጥር ዝቅተኛ የስርጭት ምጣኔ በሚታይባቸው ክልሎችም ከፍተኛ እንደሆነና በአንዳንድ ክልሎችም እየጨመረ የመጣ መሆኑን ግንዛቤ ሊወሰድበት ይገባል። ከዚህ በተጨማሪም በ2014 የነፍሰጡር እናቶች ቅኝት መረጃ መሰረት ስርጭቱ በክልል ውስጥ ከቦታ ቦታና በከተማና በገጠር የሚለያይ መሆኑን ያመለክታል።

በአጠቃላይ ያለውን የኤችአይቪ ስርጭት ሁኔታና እያስከተለ ያለው ተጽዕኖ ከዚህ ቀጥሎ በቀረቡት ዝርዝር ነጥቦች ማየት ይቻላል።

3.1.2. ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች መኖራቸው፤

በ1978 ዓ.ም በአገራችን በ2 ሰዎች ላይ የተገኘው ኤችአይቪ በ2009 ዓ.ም 718,500 ወገኖች ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ። ይህም ቁጥር በክልሎች ሲታይ ዝቅተኛ የስርጭት ምጣኔ ካለባቸው እንደ ኦሮሚያ ክልል የስርጭት ምጣኔው 0.82% ሲሆን

ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ቁጥር 185,516 በመሆኑ ከአገሪቱ አጠቃላይ ኤችአይቪ በደማቸው ከሚገኝ ወገኖች አንጻር ከፍተኛውን ድርሻ (25.8%) ይይዛል።

በደቡብ ብ/ብ/ሀ ክልል የስርጭት ምጣኔው 0.54% ሲሆን ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ቁጥር 68,971 በመሆኑ ከአገሪቱ አጠቃላይ ኤችአይቪ በደማቸው ከሚገኝ ወገኖች አንጻር (9.6%) ይይዛል። የስርጭት ምጣኔው 1.5% የሆነው የአማራ ክልል 204,481 ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ማለትም ከአጠቃላይ ቁጥር (28.5%) እና በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የስርጭት ምጣኔው 4.9% ሆኖ ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች 127,619 (17.8%) የሚይዝ በመሆኑ ከላይ በተጠቀሱት አራቱ ክልሎች ብቻ ከአገሪቱ አጠቃላይ ኤችአይቪ በደማቸው ከሚገኝ ወገኖች 82% እንደሚሸፍን መረጃው ያሳያል።

ከላይ የአራቱ ክልሎች ሁኔታ ለአብነት ያህል የተጠቀሰ ቢሆንም በሌሎች ከፍተኛም ሆነ ዝቅተኛ የስርጭት ምጣኔ ባለባቸው ክልሎችም ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ቁጥር ከፍተኛ ከመሆኑም ባሻገር ስርጭቱ እየጨመረ የመጣ መሆኑን የተለያዩ መረጃዎች ያሳያሉ። ይህን ያህል ወገኖች ኤችአይቪ በደማቸው ይገኛል ሲባል ከዚህ ጋር ተያይዞ የሚመጡ ጫናዎችን በአንክሮ መመልከት ተገቢ ነው። ከጫናዎቹም ውስጥ ኤችአይቪ ወደ ሌላው የማኅበረሰብ ክፍል በፍጥነት እንዲተላለፍና ሂደቱን ቀጣይ ማድረግ፣ አስፈላጊውን የጸረ-ኤችአይቪ አገልግሎቶች ከማቅረብ አንጻር አገራዊ ጫና መፍጠሩ፣ ይልቁንም ደግሞ በሰው ሃብት ልማታችን ላይ ከፍተኛ አሉታዊ ተጽእኖ በመፍጠር ኤችአይቪ/ኤድስን የማቆም ራዕያችንን አደጋ ላይ እንደሚጥለው የሚያጠራጥር አይደለም።

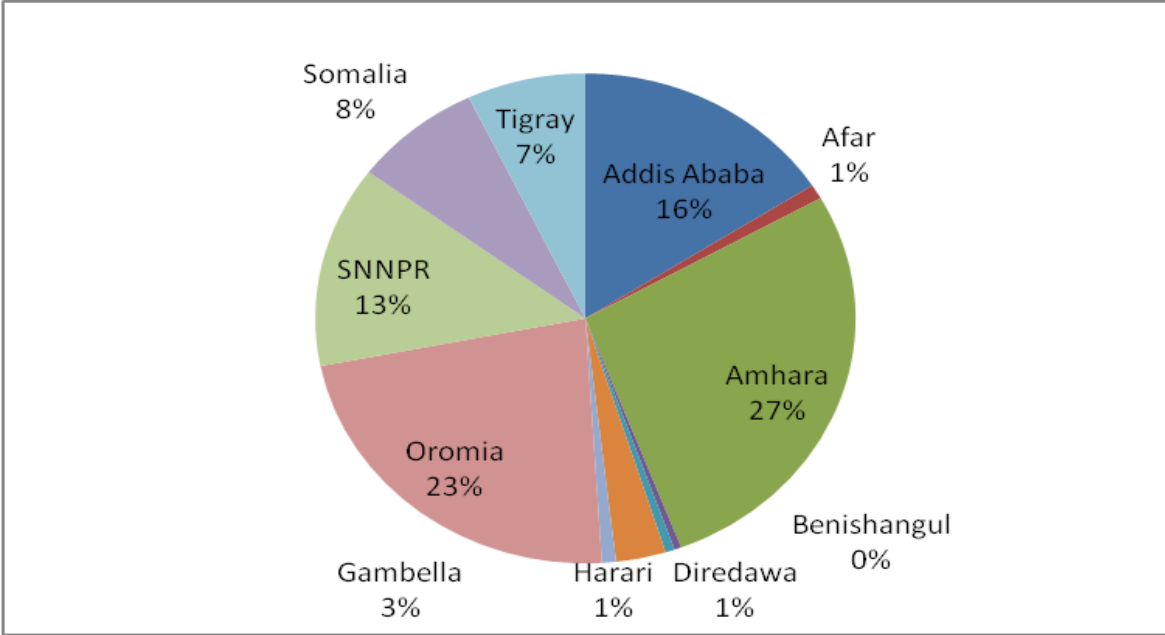
3.1.3. አዲስ በኤችአይቪ የሚያዙ ሰዎች ቁጥር አሁንም አሳሳቢ መሆኑ፤

በ2007 ዓ.ም የኤችአይቪ ግምት ትንቢያ መሠረት በ2009 ዓ/ም በአገር አቀፍ ደረጃ በአንድ ዓመት ብቻ 27,288 ሰዎች (ሴት፡ 16,021፣ ወንድ፡ 11,267) አዲስ በኤችአይቪ እንደሚያዙ ያሳያል። ዝቅተኛ የስርጭት ምጣኔ ካላቸው ክልሎች ውስጥ እንደ ደቡብ ብ/ብ/ሀ ክልል የስርጭት ምጣኔው 0.54% ሲሆን በዚህ ዓመት ብቻ አዲስ በኤችአይቪ የሚያዙ ሰዎች ቁጥር 3,559 ሲሆን ከአገሪቱ (13%) ድርሻ የያዘ መሆኑና በክልሉ ካለው የህዝብ ብዛት አንጻር ስርጭቱ ከሌሎች ክልሎች ሲታይ በጣም ከፍተኛ መሆኑን ያሳያል። ይህም ሊሆን የቻለበት ምክንያት የክልሉ የቫይረሱ ስርጭት ዝቅተኛ የነበረ መሆኑና ከአመራሩም ሆነ ከባለ ድርሻ አካላት በመከላከል በኩል በተፈጠረው መዘናጋት የመጣ ነው። በተለይም በደ/ብ/ብ/ሕ እና በኢትዮ-ሶማሌ ክልሎች አዲስ የመያዝ መጠን ከፍተኛና በየዓመቱ እየጨመረ የመጣ በመሆኑ እየተፈጠረ ያለውን መዘናጋት ለመስበርና ስርጭቱን ለመቀልበስ ቀጣይነት ያለውና ጠንካራ ስራ መስራትን ይጠይቃል። በኤችአይቪ አዲስ የመያዝ

መጠን በዚህ የሚቀጥል ከሆነ በ2030 ኤድስ ማቆም ራዕያችንን ማሳካት ሳይሆን ስርጭቱ እያንሰራራ ወደ ከፍተኛ የወረርሽኝ ቀውስ የሚያስገባ ነው።

የስርጭት ምጣኔው 0.75% በሆነበት በኢትዮ-ሶማሌ ክልል አዲስ በኤችአይቪ የሚያዙ ሰዎች ቁጥር 2,064 በመሆኑ ከአገሪቱ አጠቃላይ አዲስ በኤችአይቪ ከሚያዙ ሰዎች ቁጥር 8% ድርሻ ይይዛል። እንዲሁም በሌሎች ክልሎችም በኦሮሚያ 23% (6,113) ድርሻ ፣ በአማራ 27% (7,328) ድርሻ እና በአዲስ አበባ 16 % (4,243) ድርሻ የያዘ ሲሆን አዲስ በኤችአይቪ የመያዝ መጠን ከፍተኛ የሆነባቸው ናቸው። ከላይ ከተጠቀሱት አምስት ክልሎች ብቻ ከአጠቃላይ የአገሪቱ አዲስ በኤችአይቪ የመያዝ መጠን ከ86 % በላይ ድርሻ የሚይዙ ናቸው።

በተለይም በአማራ፣ በኦሮሚያ፣ በአዲስ አበባ፣ በደ/ብ/ብ/ሕ፣ እና በኢትዮ-ሶማሌ ክልሎች አዲስ የመያዝ መጠን ከፍተኛ በመሆኑ እየተፈጠረ ያለውን መዘናጋት ለመስበርና ስርጭቱን ለመቀልበስ ቀጣይነት ያለውና ጠንካራ ስራ መስራትን ይጠይቃል። በኤችአይቪ አዲስ የመያዝ መጠን በዚህ የሚቀጥል ከሆነ በ2030 ኤድስን የማቆም ራዕያችንን ለማሳካት እጅግ ፈታኝና ችግሩ እየተባባሰ እንዲቀጥል የሚያደርግ ይሆናል።

3.1.4. የኤችአይቪ ስርጭት ምጣኔ በተለያዩ አካባቢዎች

በ2014 በነፍሰጡር እናቶች መካከል በተደረገው የቅኝት ውጤት መሰረት በከተሞች ያለው የቫይረሱ ስርጭት በአገር አቀፍ ደረጃ በአማካይ 3.9%፣ በገጠር ደግሞ 1.4% ሲሆን ከላይ እንደተገለጸው

የስርጭቱ ሁኔታ በክልሎች ከከተማ ከተማና በገጠርም ከቦታ ቦታ የሚለያይ ነው። በዚህም መሠረት የክልሎችና የከተማ አስተዳደሮች የኤችአይቪ የስርጭት ሁኔታ በዝርዝር እንደሚከተለው ተመላክቷል።

በአማራ ክልል በከተሞች ያለው የስርጭቱ ሁኔታ በአማካይ 6.1% ሲሆን ከፍተኛው 13% በጎንደር ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 1.5% በአዲስዘመን ጤና ጣቢያ መሆኑን እና በገጠሩ ደግሞ በአማካይ 1.8% ሲሆን ከፍተኛው 5.8% በኮን ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.2% በጃራጌዶ ጤና ጣቢያ መሆኑን፤

የትግራይን ክልል የስርጭት ሁኔታ ስንመለከት በከተሞች በአማካይ 3.0% ሲሆን ከፍተኛው 6.5% በማይጨው ሆስፒታል እስከ ዝቅተኛው 0.3% በአቢይዳዲ ጤና ጣቢያ እና በገጠሩ ደግሞ በአማካይ 1.4% ሲሆን ከፍተኛው 6.8% በጨርጨር ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.0% በወርቅአምባና ሰመማ ጤና ጣቢያዎች መሆኑን፤

በተመሳሳይም በአፋር ከተሞች ያለው የስርጭቱ ሁኔታ በአማካይ 3.2% ሲሆን ከፍተኛው 5.3% ዳብቲ ሆስፒታል እስከ ዝቅተኛው 1.1% አሳኢታ ጤና ጣቢያ እና በገጠሩ ደግሞ በአማካይ 0.8% ሲሆን ከፍተኛው 2.9% ወረር ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.0% ኤልፋጌ ጤና ጣቢያ እንደሆነ፤

በአሮሚያ ክልል በከተሞች ደግሞ ስርጭቱ በአማካይ 2.1% ሲሆን ከፍተኛው የተገኘው 3.8% በአዳማ ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.5% በአለማያ ጤና ጣቢያ እና በገጠሩ ደግሞ በአማካይ 0.9% ሲሆን ከፍተኛው 4.6% በመሰላ ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.0% በአቦምሳ፣ሊሙሰቃ፣አይራ፣ጨዋቃ እና ኮኮሳ ጤና ጣቢያዎች እንደሆነ፤

በደቡብ/ብ/ብ/ሕ ክልል በከተሞች ያለው የስርጭቱ ሁኔታ በአማካይ 3.2% ሲሆን ከፍተኛው 6.0% በሶዶ ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 1.0% በሳውላ ጤና ጣቢያ እና በገጠሩ ደግሞ የክልሉ አማካይ 1.0% ሲሆን ከፍተኛው 3.6% በ118 ዳዩ ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.0% በካራትና ጤዛ ጤና ጣቢያዎች መሆኑን፤

በጋምቤላ ክልል ጥናቱ በተካሄደበት የጋምቤላ ሆስፒታል 7.5% እና የገጠሩ አማካይ 1.0% ሆኖ ከፍተኛው 6.6% በኢታንግ ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.0% በኮርካንግ ጤና ጣቢያ መሆኑን፤

በቤንሻንጉል ጉሙዝ ክልል የከተሞች አማካይ ስርጭት 2.0% ሲሆን ከፍተኛው 2.4% በአሶሳ ሆስፒታል እስከ ዝቅተኛው 1.5% በፓዊ ሆስፒታል እንዲሁም የገጠሩ አማካይ 0.8% ሲሆን ከፍተኛው 1.0% በካማቪ ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 0.6% በመንጌ ጤና ጣቢያ መሆኑን፤

በሐረሪ ክልል በከተማ ደረጃ ጥናቱ በተካሄደበት የህይወት ፋና ሆስፒታል 6.6% ሲሆን ጥናቱ በተካሄደበት በሐሳንጌ ጤና ጣቢያ ያለው የስርጭት መጠን 0.0% መሆኑን፤

በድሬዳዋ አስተዳደር በከተሞች ያለው የስርጭቱ ሁኔታ በአማካይ 3.4% ሲሆን ከፍተኛው 5.2% በድሬዳዋ ሆስፒታል እስከ ዝቅተኛው 2.0% በድሬዳዋ ጤና ጣቢያ ሆኖ በገጠር ጥናቱ በተካሄደበት በቢዮዋሊ ጤና ጣቢያ ያለው የስርጭት መጠን 0.0% መሆኑን፤

በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር አማካይ የስርጭቱ ሁኔታ 5.5% ሆኖ ከፍተኛው 8.3% በከፍተኛ-23 ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 2.8% በኮልፌ ጤና ጣቢያ እንደሆነ ጥናቱ ያሳያል፡፡

በኢትዮ-ሶማሌ ክልል በከተሞች ያለው የስርጭቱ ሁኔታ በአማካይ 3.5% ሲሆን ከፍተኛው 4.8% በጅግጅጋ ሆስፒታል እስከ ዝቅተኛው 2.2% በጎዴ ሆስፒታል እና በገጠሩ ደግሞ በአማካይ 3.8% ሲሆን ከፍተኛው 4.9% በቀብሪቢያህ ጤና ጣቢያ እስከ ዝቅተኛው 1.8% በአዎባሬ ጤና ጣቢያ መሆኑን መረጃው ያሳያል፡፡ በዚህ ክልል በገጠር ያለው የስርጭት መጠን ከከተማው እንደሚበልጥና አገራዊ ከሆነው የስርጭት ሁኔታ በእጅጉ የተለየ መሆኑና በገጠር ከሚኖረው ህዝብ ብዛት አንጻር የበለጠ አሳሳቢ ያደርገዋል፡፡

የ2014 የነፍሰጤር እናቶች ቅኝት መሠረት የስርጭት ምጣኔ በሠንጠረዥ ሲታይ፡-

ክልል /ከተማ አስተዳደር	በከተማ ያለው የስርጭት ምጣኔ			በገጠር ያለው የስርጭት ምጣኔ		
	አማካይ	ከፍተኛ	ዝቅተኛ	አማካይ	ከፍተኛ	ዝቅተኛ
ትግራይ	3.0%	ማይጨው ሆስፒታል (6.6%)	አቢይንዳ ጤና ጣቢያ (0.3%)	1.4%	ጨርጨር ጤና ጣቢያ (6.8%)	ወርቅአምባና ሰመማ ጤና ጣቢያዎች (0.0%)
አፋር	3.2%	ዱብቲ ሆስፒታል (5.3%)	አሳኢታ ጤና ጣቢያ (1.1%)	0.8%	ወረር ጤና ጣቢያ (2.9%)	ኤልፋጌ ጤና ጣቢያ (0.0%)
አማራ	6.1%	ጎንደር ጤና ጣቢያ (13%)	አዲስ ዘመን ጤና ጣቢያ (1.5%)	1.8%	ኮን ጤና ጣቢያ (5.8%)	ጃራጌዶ ጤና ጣቢያ (0.2%)
አሮሚያ	2.1%	አዳማ ጤና ጣቢያ (3.8%)	አለማያ ጤና ጣቢያ (0.5%)	0.9%	መሰላ ጤና ጣቢያ (4.6%)	አቦምሳ፣ ሊሙሰቃ፣ አይራ፣ ጨዋቃና ኮኮሳ ጤና ጣቢያዎች (0.0%)
ኢትዮ-ሶማሌ	3.5%	ጅግጅጋ ሆስፒታል (4.8%)	ጎዴ ሆስፒታል (2.2%)	3.8%	ቀብሪቢያህ ጤና ጣቢያ (4.9%)	አዎባሬ ጤና ጣቢያ (1.8%)
ቤን-ጉሙዝ	2.0%	በአሶሳ ሆስፒታል (2.4%)	በፓዊ ሆስፒታል (1.5%)	0.8%	በካማሺ ጤና ጣቢያ (1.0%)	በመንጌ ጤና ጣቢያ (0.6%)
ደቡብ	3.2%	ሶዶ ጤና ጣቢያ (6.0%)	ሳውላ ጤና ጣቢያ 1.0%	1.0%	ዳዩ ጤና ጣቢያ (3.6%)	ካራትና ጤዛ ጤና ጣቢያዎች (0.0%)
ጋምቤላ	7.5%	ጋምቤላ ሆስፒታል (7.5%)	---	1.0%	ኢታንግ ጤና ጣቢያ (6.6%)	ኮርካንግ ጤና ጣቢያ (0.0%)
ሐረሪ	6.6%	የህይወት ፋና ሆስፒታል (6.6%)	---	0.0%	---	ጥናቱ በተካሄደበት በሐሳንጌ ጤና ጣቢያ (0.0%)
ድሬዳዋ	3.4%	ድሬዳዋ ሆስፒታል (5.2%)	ድሬዳዋ ጤና ጣቢያ (2.0%)	0.0%	---	ጥናቱ በተካሄደበት በቢዮዋሊ ጤና ጣቢያ (0.0%)
አዲስ አበባ	5.5%	ከፍተኛ 23 ጤና ጣቢያ (8.3%)	ኮልፌ ጤና ጣቢያ (2.8%)	---	---	---

በ2007 ዓ.ም በተደረገው ኤችአይቪ ስርጭት ስሌት መሠረት እንደ አገርም ሆነ እንደ ክልል የስርጭት ሁኔታው ዝቅተኛ ቢመስልም ይህ የነፍሰ ጡር እናቶች ቅኝት መረጃ እንደሚያሳየው በሁሉም ክልሎች/ከተማ አስተዳደሮች በከተማና በገጠር ያለውን የስርጭት ሁኔታ ከፍተኛውንና ዝቅተኛውን ወስደን ስናይ ኤችአይቪ ምን ያህል እያንሰራራ እንዳለና ችግሩን ለመቀልበስ ጠንካራ አመራርና ሰፊ ስራን እንደሚጠይቅ ማየት ይቻላል። በአንጻራዊነት ዝቅተኛ ስርጭት ያላቸው እንደ አሮሚያ፣ ደቡብ ብ/ብ/ህ፣ ቤኒሻንጉል ጉሙዝና አፋር ክልሎችም ቢሆኑ በዚህ ቅኝት ውጤት መሠረት በከተማም ሆነ በገጠር እጅግ ከፍተኛ የሆነ ስርጭት እንዳላቸው መመልከት ተችሏል።

በአገራዊ ጥናቶች የገጠሩ የኤችአይቪ ስርጭት ምጣኔው ዝቅተኛ ቢመስልም በዚህ በነፍሰጡር እናቶች ቅኝት መረጃ መሠረት ግን በአብዛኛው ክልል ያለው የገጠር ስርጭት በከተማ እንደታየው ከፍተኛ መሆኑን ያሳያል። በተለይም ደግሞ በኢትዮ-ሶማሌ ክልል ያለው የገጠሩ ስርጭት ከከተማው የሚበልጥ መሆኑ ጉዳዩን ይበልጥ አሳሳቢ ያደርገዋል።

በአጠቃላይ አገሪቷ እያስመዘገበች ባለው ፈጣንና ቀጣይነት ያለው ዕድገት ምክንያት ከዚህ በፊት ገጠር የነበሩ አካባቢዎች ወደ ከተማነት እየተለወጡና በመሠረተ ልማት እየተሳሰሩ በመምጣታቸው አመራሩ የኤችአይቪ መከላከል ተግባርን የህዝብ አጀንዳ በማድረግ ተመጣጣኝ ሥራ ካልተሠራ አሁን ያለው ስርጭት በከተማም ሆነ በገጠር ባጭር ጊዜ ውስጥ በከፍተኛ ፍጥነት እያሻቀበ መምጣቱ አይቀሬ ነው። ስለዚህ በየደረጃው ያለው አመራር እያንገረበበ ያለውን የኤችአይቪ/ኤድስ አደጋ በመገንዘብ የመከላከሉን ሥራ በባለቤትነት በመምራት ለአገራችን ዕድገት ዋናው ኃይል የሆነውን ህዝባችንን መታደግ ጊዜ የማይሰጠው ጉዳይ ነው።

ከላይ ከተቀመጡት መረጃዎች በተጨማሪ የክልሎችን ነባራዊ ሁኔታ መሰረት በማድረግ አካባቢያዊ ችግሮችን በመለየት ምላሽ ለመስጠት እንዲያስችል የኤችአይቪ ስርጭት ሁኔታና ምላሽ ትንተና ጥናት (Know Your Epidemic/Know Your Response Studies) በአምስት ክልሎች ማለትም በትግራይ፣ በአማራ፣ በአሮሚያ፣ በደቡብ ብ/ብ/ህ እና በጋምቤላ የተካሄደ ሲሆን በቀሩት አራት ክልሎችና 2 ከተማ አስተዳደሮች ተመሳሳይ ጥናት በሂደት ላይ ይገኛል።

በጥናቱ ውጤት መሠረት በየክልሎቹ በሚገኙ የተለያዩ አካባቢዎች ያለው የኤችአይቪ ስርጭት ከላይ በነፍሰጡር እናቶች ቅኝት እንዳየነው ሁሉ ከአገራዊም ሆነ ከክልል አማካይ የስርጭት ምጣኔ በላይ መሆኑ ኤችአይቪ/ኤድስን የመከላከልና የመቆጣጠር ጉዳይ በተደጋጋሚ እንደተገለጸው በአስቸኳይነት ስሜት ምላሽ እንዲሰጥ የአመራሩን ቁርጠኝነት ይጠይቃል።

ሠንጠረዥ 2፡ የኤችአይቪ ስርጭት ሁኔታና ምላሽ ትንተና ጥናቶች (Know Your Epidemic/Know Your Response Studies) በተካሄደባቸው ክልሎች ከፍተኛ ስርጭት ምጣኔ የታየባቸው ቦታዎች፡

ክልል	የቦታው/ዎች ስም	የስርጭት ምጣኔ
ትግራይ	መቀሌ፣ ቃፍታ ሁመራ፣ ደን ተንቤን፣ አዲግራት፣ ራያ አዘቦ፣ ኮረም	ከ3.5% በላይ የስርጭት ምጣኔ ያላቸው ቦታዎች
አማራ	ሸዋርቢትና ምንጃር ሸንኮራ	4.5%
	ምዕራብ አርማሮህ፣ ኮምቦልቻ፣ ጎንደርና ደዌ ሀረዋ	4.4%፣ 4.3%፣ 4.2% እና 4.1% በቅደም ተከተል
	ባህር ዳር፣ ገንዳውሃ እና መተማ	3.7%
	ደቡብ አቸፈር፣ ቡሬ ዙሪያ እና ወልዲያ	3.1%፣ 3% እና 2.7% በቅደም ተከተል
አሮሚያ	ነገሌ፣ ሻኪሶ፣ ሞያሌ እና ቡሌ ሆራ	8.3%፣ 8%፣ 6.9% እና 6.2% በቅደም ተከተል
	ሞጃ፣ ያቤሎ፣ አዳማ እና ሻሸመኔ	5.7%፣ 5.3%፣ 4.8% እና 4.2% በቅደም ተከተል
	ዱክም፣ ጭሮ፣ ዝዋይ እና ሐሮማያ	4.1%፣ 3.8%፣ 3.6% እና 2.3% በቅደም ተከተል
ደቡብ ብ/ብ/ሀ	ሐዋሳ እና ዲላ	3.8% እና 3.7% በቅደም ተከተል
	ሆሳዕና፣ ቴፒ እና ሚዛን	2%፣ 2%፣ እና 1.8% በቅደም ተከተል
ጋምቤላ	ዲማ ወረዳ	16.0%
	ጋምቤላ ወረዳ፣ ጎግ ወረዳ	7.4% ፣ 6.6%

3.1.5. የኤችአይቪ ስርጭት በማህበረሰብ ክፍሎች፡

የተለያዩ የህብረተሰብ ክፍሎች በጾታ፣ በማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎች ልዩነትና በተሰማሩበት የሥራ ባህሪያቸው ምክንያት የኤችአይቪ ተጋላጭነታቸው ይለያያል፡፡

የስርጭቱ ሁኔታ በጾታ ሲታይ በ2009 ዓ.ም ከአገር አቀፉ አማካይ የኤችአይቪ ስርጭት (1.2%) በሴቶች 1.4% እና በወንዶች 0.8% ነው፡፡ ኤችአይቪ በደማቸው ከሚገኙ ወገኖች (718,500) ውስጥ ሴቶች 60.4% የሚይዙ መሆኑን ያመለክታል፡፡ መረጃው እንደሚያመለክተው በተለያዩ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጫናዎች ምክንያት ሴቶች ለኤችአይቪ ይበልጥ ተጋላጭ መሆናቸውንና በተለይም በመውለድ የዕድሜ ክልል ለሚገኙ ሴቶች አስፈላጊው የመከላከል ስራ ካልተሰራ በስተቀር ኤችአይቪ ከእናት ወደ ልጅ እንዲተላለፍ በማድረግ /Vertical Transmission/ የስርጭቱን መስፋፋት እንደሚያፋጥን ግንዛቤ መያዝ አለበት፡፡

የስርጭቱን ሁኔታ በሰዎች የስራ ባህሪና የአኗኗር ሁኔታ ስንመለከት ደግሞ ከፍተኛ የኤችአይቪ ስርጭት የሚታይባቸው የማህበረሰብ ክፍሎች፡- በሴተኛ አዳሪዎች 23%፣ በተንቀሳቃሽ ሠራተኞች 5.7%፣ በነጋዴዎች 5.4%፣ በረዥም ርቀት መኪና አሽከርካሪዎች 4.9%፣ በህግ ታራሚዎች 4.2%፣ በግንባታ ዘርፍ በተሰማሩ ሠራተኞች 2.9% እና በሽያጭ ሠራተኞች (2.7%) መሆኑን ጥናቶች ያሳያሉ፡፡

በእነዚህ የማህበረሰብ ክፍሎች ላይ የሚታየው የስርጭት ሁኔታ ኤችአይቪ ምን ያህል በልማታችን ላይ ከፍተኛ ስጋት መሆኑና አብዛኛዎቹ የልማቱ ኃይል የሆኑት የህብረተሰብ ክፍሎች ደግሞ አገራችን በምትፈልጋቸው በተለያዩ የልማት ሥራዎች የተሰማሩና የሚያስተዳድሯቸው ቤተሰቦችም ቁጥር ከፍተኛ ከመሆኑ የተነሳ በስራ ባህሪያቸው ቋሚ መኖሪያቸውን ለቀው ለአጭርም ይሁን ለረጅም ጊዜ ከቤተሰቦቻቸው ተለይተው የሚኖሩ በመሆኑ ወደ ቀያቸው ማለትም ወደ ትዳር አጋርቻቸው፣ የወሲብ ንደኞቻቸው እና ቤተሰቦቻቸው ሲቀላቀሉ አስፈላጊውን ጥንቃቄ ካላደረጉ በስተቀር ኤችአይቪን የማስተላለፍ እድሉም ከፍተኛ ይሆናል።

በመሆኑም በልማቱ ተሰማርተው ሲሰሩም ይሁን ወደ ቀያቸው ሲመለሱ አስፈላጊው የመከላከል ስራ ካልተሰራና ተመርምረው ኤችአይቪ በደማቸው የተገኘ ወገኖች የፀረ-ኤችአይቪ ህክምና እንዲጀምሩ ማድረግ ካልተቻለ በስተቀር ኤድስን የማቆም ራዕያችን ብሎም ልማቱን በዘላቂነት ማስቀጠል አዳጋች ይሆናል። ስለሆነም በየደረጃው ያለው አመራር ችግሩንና የሚያስከትለውን ጫና በውል ተረድቶ አቅጣጫ በማስቀመጥ ለተግባራዊነቱም የተጠናከረ ክትትልና ድጋፍ ማድረግ ይጠበቅበታል።

3.2. በተለያዩ የማህበረሰብ ክፍሎች የኤችአይቪ አጋላጭ ባህሪያት መስፋፋት

ከላይ እንደተመለከትነው በተለያዩ የማህበረሰብ ክፍሎች ያለው ስርጭት ከፍተኛ ነው። ለስርጭቱ መባባስም በተለያዩ የማህበረሰብ ክፍሎች በተለይም በወጣቶችና በአምራች ኃይሉ ለኤችአይቪ ተጋላጭነትን የሚያባብሱ ባህሪያት በሰፊው እየታዩ መሆናቸውና እየተተገበረ ያለው የባህሪ ለውጥ ተግባራት ስራውም ተመጣጣኝ አለመሆኑ ነው። አጋላጭ ባህሪያት እንዲስፋፉ ከሚያደርጉ ሁኔታዎች ውስጥም ዋና ዋናዎቹን ከዚህ ቀጥሎ ባሉት መረጃዎች መመልከት ይቻላል።

3.2.1 ኤችአይቪን የመከላከል እውቀት /Knowledge of HIV prevention/ ዝቅተኛ መሆን

እ.ኤ.አ በ2016 የተካሄደው የስነ-ህዝብና የጤና ጥናት እንደሚያሳየው በምልዓተ-ህዝብ ደረጃ የኤችአይቪ የመከላከል እውቀት በወንዶች 69%፣ በሴቶች ደግሞ 49% መሆኑ ኤችአይ/ኤድስን ለመከላከልና ለመቆጣጠር መኖር ካለበት የተሟላ እውቀት (96%) አንጻር ሲታይ በዝቅተኛ ደረጃ የሚፈረጅ ነው ።

በተለይም ይበልጥ ለኤችአይቪ ተጋላጭ የእድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙት ከ15-24 ባሉ ወጣቶች ሲታይ ኤችአይቪን የመከላከል እውቀት በወንዶች 39%፣ በሴቶች 24% መሆኑ ካላቸው የእድሜና ለባህሪ ተጋላጭነት አንጻር አስተዋጽኦ ከሚያደርጉ ሁኔታዎች ጋር ተዳምሮ ይህ ዝቅተኛ የመከላከል እውቀት ችግሩን የከፋ ያደርገዋል። በተፋጠነ የኤችአይቪ ምርመራና ህክምና ዘመቻ የተገኘው ውጤት እንደሚያሳየው ቫይረሱ በደማቸው ከተገኘ የህብረተሰብ ክፍል ውስጥ 32 በመቶ በዚህ የእድሜ ክልል ውስጥ መሆናቸው የችግሩ አሳሳቢነት ምን ያህል ከፍተኛ እንደሆነ ያመላክታል።

በመሆኑም ቀደም ሲል ለተመዘገበው ውጤት ያበቁን እንደ ማህበረሰብ ውይይት፣ የማህበረሰብ ንቅናቄ፣ የአቻ ላቻ፣ የህይወት ክህሎትና የመሳሰሉት ፕሮግራሞች በቀድሞው ግለት ተጠናክረው መቀጠል ይኖርባቸዋል።

3.2.2 በትላልቅ የልማት ተቋማት ለኤችአይቪ አጋላጭ ሁኔታዎች

የአገራችንን የኢኮኖሚ ዕድገት ተከትሎ በሚፈጠሩት ትላልቅ የልማት ተቋማት ምክንያት ከፍተኛ የሆነ አምራች ኃይል በተለይም ወጣቱ በጊዜያዊና ቋሚ ሠራተኛነት ከቦታ ቦታ የሚንቀሳቀስ ከመሆኑና የተሻለ ገቢ ከማግኘት ጋር ተያይዞ ለኤችአይቪ የመጋለጥ እድሉ ከፍተኛ እንደሚሆን መረጃዎች ያመለክታሉ። በተጨማሪም ልማቱን ተከትሎ በሚደረግ እንቅስቃሴ ኤችአይቪን ሊያቀጣጥሉ የሚችሉ ሁኔታዎች እንደ መጠጥ ቤቶች፣ ሺሻ/ጫት ቤቶች የመሳሰሉትን ተከትሎ በአንድ በኩል ወደ አካባቢው በርካታ ቁጥር ያላቸው ሴተኛ አዳሪዎች መምጣታቸው፣ በሌላ በኩል ደግሞ በሥራ ላይ የተሰማራው አምራች ኃይል ከቤተሰብ መለየት ጋር ተያይዞ ከሴተኛ አዳሪዎች ጋር ያለው ጾታዊ ግንኙነት እንዲጨምር በማድረግ የኤችአይቪ ስርጭትን የበለጠ ያባብሳሉ። በተለያዩ የልማት ቦታዎች የተሰሩ ጥናቶች ውጤት ለማሳያነት እንደሚከተለው ቀርቦዋል።

በመተማ አካባቢ በሚሰሩ ተንቀሳቃሽ ሰራተኞች ላይ በተደረገ ጥናት 68% የሚሆኑት በ6 ወራት ጊዜ ውስጥ ከትዳር አጋራቸው ውጪ ወሲብ መፈጸማቸውን ያሳያል። ከእነዚህም ውስጥ 69% የሚሆኑት ከአንድ በላይ የወሲብ አጋር ጋር ግንኙነት እንዳደረጉና 74% ደግሞ ከሴተኛ አዳሪዎች ጋር መሆኑንና 49% የሚሆኑት ደግሞ ኮንዶም እንዳልተጠቀሙ ያሳያል። ከላይ ለተጠቀሱት ችግሮችም መሰረታዊ ምክንያቶች ከቤተሰቦቻቸው ለረጅም ጊዜ ርቆ መቆየት፣ የአልኮል መጠጥ ተጠቃሚነትና ኤችአይቪን መከላከል የሚያስችል መረጃና እውቀት ባለማግኘታቸው እንደሆነና በዚህም መሰረት ተጋላጭነታቸው የበለጠ እንደሚጨምር መረጃዎች ያሳያሉ።

በአበባ እርሻ ስራ የተሰማሩ የገጠር ወጣት ሴቶች ከቤተሰብ ተለይተው በመኖራቸው ምክንያት ጥንቃቄ ለጎደለው የግብረሰጋ ግንኙነት በመጋለጣቸው 25.6% የሚሆኑት ውርጃ መፈጸማቸውን የተጠናው ጥናት ያመለክታል። ነባራዊ ሁኔታው ይህ ሆኖ ሳለ ችግሩን ለመቀልበስ የሚደረገው የዘርፈ ብዙ ምላሽ ስራ እዚህ ግባ የሚባል አይደለም። ለምሳሌ የ2008 በጀት ዓመት የዘርፈ ብዙ ምላሽ አፈጻጸም ሪፖርት ሲታይ ከላይ የተገለጹትን የማህበረሰብ ክፍሎች ለመድረስ እየተተገበሩ ያሉ የኤችአይቪ መከላከል ስራዎች አፈጻጸም በአገር አቀፍ ደረጃ 42% ሲሆን በተለያዩ ክልሎች እጅግ ዝቅተኛ አፈጻጸም ከ8.7% - 33.3% (በኢትዮ-ሶማሌ፣ ቤ/ጉ-ሙዝ፣ ደቡብ ብ/ብ/ህ እና ኦሮሚያ ክልሎች) ተመዝግቧል።

በመሆኑ ባለሀብቱም ሆነ አስተባባሪው አካል ለሰራተኛው ጊዜ ተመድቦለት ጤናማ የባህሪ ለውጥ ሊያመጣ የሚችል መረጃና ዕውቀት እንዲያገኝ እና የሌሎች የጸረ-ኤችአይቪ አገልግሎቶችም ተጠቃሚ እንዲሆን ሰፊና ቀጣይነት ያለው ስራ መሰራት ይኖርበታል።

3.2.3 በትምህርት ተቋማት ያሉ ወጣቶች የኤችአይቪ ተጋላጭነት

ከቴክኖሎጂ ውጤቶች መስፋፋት ጋር የተያያዙ የወጣቶችን ለኤችአይቪ ተጋላጭነት የሚያባብሱና ወዳልተፈለገ ባህሪያት የሚገፋፉ ሁኔታዎች ማለትም እንደ ፌስ ቡክ፣ የወሲብ ፊልሞች፣ የጭፈራ፣ የአልኮል መጠጥ፣ የጫት፣ የሽሻ፣ የማሳጅ ቤቶች፣ ወዘተ... መስፋፋትና እነዚህ አቀጣጣይ ሁኔታዎች በትምህርት ተቋማት አካባቢ ከመበራከታቸውም በላይ በዚህ ተግባር ላይ የተሰማሩ ግለሰቦችና ድርጅቶች ኃላፊነት በጎደለው መልኩ በዕድሜ ያልበሰሉ ወጣቶችን የችግሩ ሰለባ እንዲሆኑ ሲያደርጉ ጉዳዩ የሚመለከታቸው ባለ ድርሻ አካላት ሁሉ በዝምታና በቸልተኝነት ማለፋቸው ችግሩን የከፋ አድርጎታል።

በተለያዩ የአገራችን የትምህርት ተቋማት በሚገኙ ተማሪዎች ላይ የተካሄዱ አጋላጭ ባህሪያትን የሚያሳይ የጥናት ውጤት በሚከተለው ሠንጠረዥ በማሳያነት ቀርቧል።

ሠንጠረዥ 3: በትምህርት ቤት ውስጥ ያሉ ወጣቶች የኤችአይቪ አጋላጭ ባህሪያት ማሳያ፣

አጋላጭ ባህሪያት	ጥናቱ የተካሄደባቸው ቦታዎች	አጋላጭ ባህሪያት ምጣኔ
ከጋብቻ በፊት ወሲብ መጀመር	ጅግጅጋ ዩኒቨርሲቲ	70.53%
	እነማይ ሁለተኛ ደረጃ ት/ቤት	67.6%
	ሚሳን ቴፒ ዩኒቨርሲቲ	47.5%
	ጅማ መሰናዶ ት/ቤት	42.9%
ከአንድ በላይ የወሲብ አጋር መኖር	እነማይ ሁለተኛ ደረጃ ት/ቤት	57%
	በባህርዳር ከተማ የግል ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች	45.3%
	ጅማ መሰናዶ ት/ቤት	30%
	ሐሮማያ ዩኒቨርሲቲ	28%
የወሲብ ፊልም መመልከት	በባህርዳር ከተማ የግል ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች	>50%
	ጅማ መሰናዶ ት/ቤት	35.5%
ከሴተኛ አዳሪዎች ጋር ወሲብ መፈጸም	ሐሮማያ ዩኒቨርሲቲ	50%
	በሚሳን ቴፒ ዩኒቨርሲቲ	27%
ዝቅተኛ ኮንዶም ልማድ የመጠቀም ልማድ	በሚሳን ቴፒ ዩኒቨርሲቲ	35%
	በሐሮማያ ዩኒቨርሲቲ	40%
	በጅግጅጋ ዩኒቨርሲቲ	59.6%

ከላይ በሰንጠረዥ የተዘረዘሩትን አጋላጭ ባህሪያት ተከትሎ ከኤችአይቪ መተላለፍ ጋር የተያያዘ ድንገተኛና ጥንቃቄ የጎደለው ወሲብ መኖሩን መረጃዎች ይጠቁማሉ። ለአብነትም ያልተፈለገ እርግዝና ከመኖሩ ጋር ተያይዞ ውርጃ መኖሩና የድንገተኛ እርግዝና መከላከያ መድሃኒት በስፋት እየተጠቀሙ የሚገኙት ደግሞ ከ15 - 25 ባለው የእድሜ ክልል የሚገኙ ወጣቶች ከመሆናቸውም በላይ አብዛኛዎቹ የወሊድ መከላከያ መድሃኒት መጠቀም የጀመሩት ገና የሁለተኛ ደረጃ ት/ቤት ተማሪዎች እያሉ መሆናቸውን ጥናቶች ያሳያሉ።

በዩኒቨርሲቲዎች ውስጥ ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ሴት ተማሪዎች ውርጃ የሚፈፀሙ መሆናቸውን መረጃዎች የሚያሳዩ ሲሆን ይህም ተማሪዎቹ ምንምም ጥንቃቄ የጎደለው ወሲብ እንደሚፈፀሙና ለኤችአይቪ ተጋላጭነታቸውም ከፍተኛ እንደሆነ ነው። ለአብነትም በሶዶ ዩኒቨርሲቲ ሴት ተማሪዎች ላይ በተደረገ ጥናት ከ1,000 ተማሪዎች 65ቱ (6.5%) ውርጃ የፈፀሙ ሲሆን በአገር አቀፍ ደረጃ ካለው በመውለድ እድሜ ክልል ካሉ 1,000 ሴቶች 23 በሚሆኑት ውርጃ የሚፈጸም እንደሆነና በዩኒቨርሲቲው የታየው ግን በንፅፅር ከአገር አቀፍ በሦስት እጥፍ የሚበልጥ መሆኑ ነው።

ከላይ የተጠቀሱትን አጋላጭ ባህሪያት ተከትሎ ጥንቃቄ የጎደለው ወሲብ በመፈጸሙ ምክንያት ወጣት ተማሪዎች ላይ ከፍተኛ የሆነ የኤችአይቪ ስርጭት እንደሚታይ ጥናቶች ያሳያሉ። ለአብነትም በአንድ ከፍተኛ የትምህርት ተቋም ላይ በተካሄደ ጥናት አማካይ የስርጭት መጠኑ 3.8% (በሴቶች 5.6%፣ በወንዶች 3%) መሆኑን ያሳያል።

ከዚህ መረጃ መረዳት የሚቻለው የትምህርት ሴክተሩና ጉዳዩ የሚመለከታቸው ሌሎች ባለድርሻ አካላት ከመጀመሪያ ደረጃ ት/ቤት ጀምሮ እስከ ከፍተኛ ትምህርት ተቋማት ውስጥ ባሉት ተማሪዎች ላይ ለኤችአይቪ እንዳይጋለጡ በመከላከሉ ዙሪያ ስራ በሚፈለገው መልኩ ቢሰራ፣ በአንድ በኩል በት/ት ገበታ ላይ ያሉትን ተማሪዎች በኤችአይቪ እንዳይያዙ መታደግና የትምህርት ሴክተሩ በአእምሮ የዳበረና ጤንነቱ የተጠበቀ በአገር ግንባታ ላይ ከፍተኛ ኃላፊነት ሊወጣ የሚችል ዜጋን የሚፈጥር ሲሆን በሌላ በኩል በት/ቤት ያሉት ወጣቶች ራሳቸውን ከኤችአይቪ መታደግ አልፎ ሌላውን የህብረተሰብ ክፍል በሽታውን እንዲከላከል ግንዛቤ በማስጨበጥ በኩል አቅም ይሆኑ ነበር።

3.2.4 ከትምህርት ተቋማት ውጪ ያሉ ወጣቶች የኤችአይቪ ተጋላጭነት

ከትምህርት ተቋማት ውጪ ያሉ ወጣቶች ለኤችአይቪ ተጋላጭ መሆናቸውን ከሚያሳዩ መረጃዎች ጥቂቶችን ለመጥቀስ ያህል ከትዳር ውጪ ባሉ ወጣት ሴቶች ላይ በተደረገ ጥናት በመጀመሪያ የወሲብ ግንኙነታቸው ወቅት ኮንዶም መጠቀማቸውን የገለጹት 9.3% የሚሆኑት ብቻ ሲሆኑ በመጨረሻዎቹ 12 ወራት ውስጥ የነበራቸውን የግንኙነት ሁኔታ ተጠይቀው ሲመልሱ 70.3% የሚሆኑት ደግሞ አንድና ከዚያ በላይ ለኤችአይቪ ሊያጋልጣቸው የሚችሉ ባህሪያት እንደነበሩባቸው

ማየት ተችሏል። ከእነዚህም ለኤችአይቪ ሊያጋልጡ ከሚችሉ ባህሪያት ውስጥ ከአንድ በላይ የወሲብ አጋር መኖር፣ ኮንዶምን በአግባቡ ያለመጠቀም፣ በተለይም የወሲብ ፊልሞችን እያዩና በአደንዛዥ እጾች ተገፋፍቶ ወሲብ መፈጸም የሚሉት ይገኙበታል።

ከላይ እንደተጠቀሰው በጥናቶቹ የታዩ መሰረታዊ ችግሮች ለመስፋፋታቸው ከሚጠቀሱት ምክንያቶች ውስጥ ለወጣቶች ምቹ የሆነ የስነተዋልዶ ጤና አገልግሎቶች ተደራሽ ያለመሆን፣ የወጣቶች ማበልፀጊያ ማዕከላት ለታሰበላቸው ዓላማ አለመዋላቸው፣ በመንግስትና በተለያዩ ለጋሽ ድርጅቶች ጥቅም ላይ እንዲውሉ የተገዙ የማዕከላት ማጠናከሪያ ቁሳቁሶች ለኤችአይቪ መከላከል መረጃ የሚሰጡ መሆን ሲገባቸው አገልግሎት እየሰጡ አለመሆን፣ ክበባትና ማዕከላት ከአሁን በፊት ያደርጉት የነበረው የአቻ ላቻና የህይወት ክህሎት የመማማር ሂደት መቋረጥ ናቸው። ከዚህም በተጨማሪ ከትምህርት ቤት ውጭ ያሉ ወጣቶች የሚዝናኑበትና ክህሎት የሚቀስሙበት ቦታ በማጣታቸው ለተለያዩ ሰሶችና ከስነምግባር ውጭ ለሆኑ ድርጊቶች የሚጋለጡ ሲሆን ለአገራቸው ማበርከት የሚገባቸውን ተግባር ሳይፈጽሙ በአልባሌ ቦታ በመዋል ለኤችአይቪ የመጋለጥ ዕድላቸው ከፍተኛ ነው።

ለዚህም ችግር መከሰት በመሰረታዊነት የወጣቶችን ተጠቃሚነት ለማረጋገጥ መሥራት ያለባቸው ባለድርሻ አካላት በቅንጅት ያለመስራትና እየተፈጠረ ያለውን ሁኔታ በቸልታ መመልከታቸው ነው።

3.2.5 በኤድስ ምክንያት እየደረሰ ያለው ተጽእኖ

የጸረ ኤችአይቪ ሕክምና በስፋት እየተሰጠ ባለበት በአሁኑ ወቅትም ቢሆን በየአመቱ ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ዜጎች በኤድስ ሳቢያ ሕይወታቸውን እያጡ መሆኑን መረጃዎች ያሳያሉ። ይህም ኤድስ አሁንም ቢሆን ክቡር የሆነውን የሰው ሕይወት እየቀጠፈና ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ቀውስ እያስከተለ ነው። በ2009 ዓ.ም በአጠቃላይ 19,743 ሰዎች (58% ሴቶች) በኤድስ ሳቢያ እንደሚሞቱ የሚገመት ሲሆን ከእነዚህም ውስጥ 3,173 (16%) የሚሆኑት ዕድሜያቸው ከ0-14 ዓመት ያሉ መሆናቸው ደግሞ የነገ ተስፋ የሆኑ ህጻናትን እያሳጣን መሆኑን መገንዘብ ይቻላል።

ከኤድስ ጋር የተያያዘ ከፍተኛ የሞት መጠን የሚታይባቸው ክልሎች ደግሞ ኦሮሚያ (6,770)፣ አማራ (4,431)፣ አዲስ አበባ (1,911)፣ ደቡብ (2,069) በኢትዮጵያ ሶማሊ (1,593) እና በትግራይ (1,473) ናቸው ። ሌሎች ክልሎችም ካላቸው የህዝብ ቁጥር አንጻር በኤድስ ምክንያት የሚሞቱ ሰዎች ቁጥር ዝቅተኛ እንዳልሆነና አንድም ሰው ቢሆን መከላከል እየተቻለ ሊሞት እንደማይገባ ግንዛቤ ሊያዝበት ይገባል።

ሰንጠረዥ4:- በኤድስ ምክንያት የሚከሰት የሞት መጠን በክልሎች-2009 ዓም

ክልል /ከተማ አስተዳደር	በአመቱ በኤድስ ምክንያት የተከሰተ የሞት መጠን
አሮሚያ	6770
አማራ	4431
አዲስ አበባ	1911
ደቡብ ብ/ብ/ሕ/	2069
ትግራይ	1473
ኢትዮ-ሶማሊ	1593
ጋምቤላ	572
አፋር	587
ድሬዳዋ	176
ቤኒሻንጉል ጉሙዝ	115
ሀረሪ	47
በሃገር አቀፍ ደረጃ	19,743

ከዚህ ጋር ተያይዞ በኤድስ ምክንያት ወላጆቻቸውን ያጡ ህጻናት ቁጥር 247,250 መሆኑ ሌላው የችግሩን ግዝፈት የሚያሳይና ከፍተኛ የሆነ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ስነልቦናዊ ተጽዕኖ እያስከተለ እንደሆነ መረዳት ይቻላል። ከሁሉ በላይ ደግሞ እነዚህ ወላጅ ያጡ ህጻናት በእድሜ በገፉና አቅም በሌላቸው አያቶች፣ በቅርብና በሩቅ ዘመድ፣ በሌሎች አሳዳጊዎች እንዲያድጉ ሁኔታው ስለሚያስገድዳቸው ማግኘት የሚገባቸውን መሰረታዊ ፍላጎት፣ ፍቅርና እንክብካቤ ከማጣት ባሻገር ከሌሎችም በተፈጠረባቸው ጫና ምክንያት የቤተሰብ አስተዳዳሪና በእድሜ ታናናሾቻቸውን አሳዳጊ በመሆናቸው ችግሩን ይበልጥ ውስብስብና የከፋ ያደርገዋል። ለአንዲት አገር እድገት ሁለንተናዊ ስብእናው የተሟላ ትውልድ ማፍራት የሚቻለው ደግሞ እንደ ኤችአይቪ/ኤድስ ካለ ተጽእኖ መታደግ ሲቻል ነው።

4. በዘርፈ - ብዙ ምላሹ እያጋጠሙ ያሉ ተግዳሮቶች፤

4.1. አመራሩ ለዘርፈ-ብዙ ምላሹ የሰጠው ትኩረት ዝቅተኛ መሆኑ፤

በየደረጃው ያለው አመራር የፀረ- ኤችአይቪ ዘርፈ ብዙ ምላሹ የራሱና የህዝብ አጀንዳ እንዲሆን በማድረግ በኤችአይቪ መከላከልና መቆጣጠር ተግባራት የተሰማሩ መንግስታዊና መንግስታዊ ያልሆኑ ተቋማትን፣ የግሉን ዘርፍ፣ የማህበረሰብ አደረጃጀቶችንና አጠቃላይ ማህበረሰቡን እንዲሁም ዓለም አቀፍ አጋሮችን ከማስተባበር፣ ከመደገፍ፣ ከመከታተል እና ከመገምገም አንፃር ሰፊ ስራን የሚጠይቅ ሆኖ እያለ በቸልታ ማየትና የቁርጠኝነት ማነስ መኖሩ፤

በተጨማሪም ከቅርብ ዓመታት ወዲህ ለዘርፈ ብዙ ምላሹ መጠናከር አቅም የሚሆኑ መድረኮች በከፍተኛ አመራሩ አለመካሄዳቸው ለመቀዛቀዙ ከፍተኛ አስተዋፅኦ እንዳለው የሚያጠያይቅ አይደለም። ይህም በመሆኑ በወሳኝ የአመራር መድረኮች የኤችአይቪ/ኤድስ ጉዳይ የህዝብ አጀንዳ

ካለመደረጉ የተነሳ ፈጻሚ አካላትም ባለመተግበራቸው ተጠያቂ እንደማይሆኑ ይልቁንም ኤችአይቪ/ኤድስን የመከላከልና የመቆጣጠር ተግባር የአስተባባሪው አካል ብቻ ተደርጎ መወሰዱ፤

በየደረጃው ያለው የዘርፈ-ብዙ ምላሽ አስተባባሪ አካላትም በተሰጣቸው ተልዕኮ መሠረት የችግሩን ስፋትና እየተሰጠ ያለውን ምላሽ መዳከምን በማሳየት አመራሩን፤ ባለድርሻ አካላትና ማህበረሰቡን ወደ ሥራ የማስገባት ሚናቸውን በተገቢው መንገድ አለመወጣትና ከውጪም ሆነ ከአገር ውስጥ ሁለት የማሰባሰብና በአግባቡ ጥቅም ላይ እንዲውል በማድረግ በኩል የሚታይ መሠረታዊ ክፍተት መኖሩ፤

በሌላ በኩል ለኤችአይቪ/ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር ይውል የነበረው የውጭ ሃብት ለህክምናና ተያያዥ ጉዳዮች ብቻ የሚውል በመሆኑ ለመከላከሉ ስራ የአገር ውስጥ አማራጮችን ማፈላለግና ጥቅም ላይ እንዲውል በማድረግ በኩል የሚታይ መሠረታዊ ክፍተት መኖሩ፤ ለምሳሌ የግሎባል ፈንድ ድጋፍን ብቻ ወስደን ብናይ ባለፉት ሁለትና ሶስት ዓመታት የተገኘው ገንዘብ በአብዛኛው ለመድሃኒት ግዥ በመሆኑ ለመከላከሉ ተግባር የበጀት እጥረት መኖሩና በመንግስትም በኩል ሌሎች አማራጭ የሀብት ምንጮችን አለማፈላለግ ጎልቶ የሚታይ ውስንነት ነው፡፡

ይህም በመሆኑ የመከላከሉ ስራ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተቀዛቀዘ በመምጣቱ የኤችአይቪ ተጋላጭነት ከጊዜ ወደ ጊዜ እንዲጨምር አድርጎታል፡፡

4.2. የፀረ-ኤችአይቪ/ኤድስ ምክር ቤቶች መዳከም፤

ከፌዴራል እስከ ቀበሌ ድረስ የተዋቀሩት የኤድስ ምክር ቤቶች የፀረ-ኤችአይቪ ዘርፈ ብዙ ምላሹን አጠቃላይ ተግባርና እንቅስቃሴ በመምራት፤ አፈፃፀምን በመከታተል፤ በመደገፍና በመገምገም እንዲሁም ቀጣይ አቅጣጫዎችን የሚያስቀምጡበት አደረጃጀት ሆኖ እያለ ከተወሰኑ ዓመታት ወዲህ ግን በቀድሞው ግለት መሄድ አለመቻሉና መቀዛቀዝ መታየቱ፤

በየደረጃው ያሉት የህዝብ ምክር ቤቶችም በተሰጣቸው የህዝብ ውክልና መሠረት ህብረተሰቡን ከኤችአይቪ/ኤድስ ለመታደግ ዘርፈ-ብዙ ምላሹ በፈጻሚና በአስተባባሪ አካላት በአግባቡና ለውጤት እየተሰራ ስለመሆኑ በመከታተል፤ ቁጥጥር በማድረግ አቅጣጫ በማስያዝና ተጠያቂነት እንዲሰፍን በማድረግ በኩል ክፍተት መኖሩ፤

4.3. የሕዝብ ባለቤትነትና የመሪነት ሚና መዳከም፤

በቀበሌ ደረጃ ያለው የኤድስ ምክር ቤት ሰፊውን ማህበረሰብ ሲያነቃንቅ የነበረ፤ በምልዓተ ህዝብ ደረጃም ኤችአይቪ/ኤድስን በመከላከልና በመቆጣጠር ረገድ ተጨባጭ ለውጥ ያመጣና ባለቤትነቱንም ያረጋገጠበት ወቅት ነበር፡፡ ለተመዘገቡት ውጤቶች የጎላ ሚና ከነበራቸው አሰራሮች ውስጥ አንዱ የማኅበረሰብ ውይይትን ለበርካታ ዓመታት በተከታታይ ማካሄድ ሲሆን በዚህም

ማህበረሰቡ የችግሩን ምንጭ በመለየት፣ ስለ ኤችአይቪ/ኤድስ ያለው ዕውቀትና ክህሎት ከፍ እንዲልና የተዛቡ አስተሳሰቦችና ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች እንዲቀረፉ በማድረግ ለዘርፈ-በዙ ምላሽ መጠናከር የጎላ ሚና ተጫውቷል።

በተጨማሪም መገለልና መድልዎ እንዲቀንስ፣ የፀረ-ኤችአይቪ አገልግሎቶች ተጠቃሚነት እንዲያድግ፣ ዘላቂና የተቀናጀ ድጋፍና ክብካቤ እንዲኖር በማድረግና የመፍትሔ አቅጣጫ በማስቀመጥ ማህበረሰቡ ባለቤትነቱን ያረጋገጠበት ወቅት ቢኖርም ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ግን ኤችአይቪ/ኤድስን የመከላከልና የመቆጣጠሩ ጉዳይ ሙሉ በሙሉ ተዘንግቷል። ይህም የሆነበት ምክንያት የኤችአይቪ/ኤድስን ጉዳይ እንደሌሎች የልማት ሥራዎች ሁሉ በቀበሌ አመራሩ የዕቅድ አካል አድርጎ በመገምገምና አቅጣጫ በማስቀመጥ በኩል በአግባቡ ስላልተመራ ነው።

ከላይ እንደተመለከትነው ኤችአይቪን የመከላከል እውቀት በምልዓተ ሕዝብ ደረጃ ሲታይ በጣም ዝቅተኛ ነው። በመሆኑም ቀደም ሲል ለተመዘገበው ውጤት ያበቁን አሠራሮች እንደ ማህበረሰብ ውይይት፣ የማህበረሰብ ንቅናቄ፣ የአቻ ላቻ፣ የህይወት ክህሎትና የመሳሰሉት ፕሮግራሞች በቀድሞው ግለት ተጠናክረው መቀጠል ይኖርባቸዋል።

አመራሩም የህዝቡን የባለቤትነት ስሜት እንደገና ለመመለስና ለማጠናከር በጤና ልማት ሠራዊት አደረጃጀትና ሌሎች የህዝብ አደረጃጀቶችን በመጠቀም የኤችአይቪ/ኤድስን ጉዳይ የህዝብ አጀንዳ በማድረግ ችግሮችን መለየትና የመፍትሔ አቅጣጫ በማስቀመጥ በኩል እንደቀድሞው የመሪነት ድርሻውን ሊወጣ ይገባል።

4.4. በመንግስት ሴክተሮችና በግሉ ዘርፍ የፀረ-ኤችአይቪ ምላሽ የተዳከመ መሆኑ፤

የመንግስት ተቋማትና የግሉ ዘርፍ እንደመደበኛ ስራዎቻቸው ሁሉ የኤችአይቪ/ኤድስ የመከላከል ስራዎችን እስከ ታችኛው እርከን ድረስ በተዋረድ፡-

- ✓ ኃላፊነትና ተጠያቂነት ያለው ምቹ አደረጃጀት በመፍጠር በሰው ኃይልና በሌሎች ግብዓቶች ማሟላት፤
- ✓ የሴክተር/የድርጅቱ የስትራቴጅክና ኦፕሬሽናል ዕቅድ አካል ማድረግ፤
- ✓ የፕሮግራም ማስፈጸሚያ በቂ በጀት መመደብና ለታለመለት ዓላማ መዋሉን መከታተል፤
- ✓ ሠራተኞቻቸውንና ደንበኞቻቸውን የጸረ-ኤችአይቪ አገልግሎቶች ተጠቃሚ እንዲሆኑ ማድረግ፤
 - የባህሪ ለውጥ ሊያመጡ የሚያስችሉ ፕሮግራሞችን በተከታታይነት ማከናወን፤
 - የኤችአይቪ ምርመራና ህክምና ፕሮግራሞችን እንዲሁም ሌሎች አገልግሎቶችን ከጤና ተቋማት ጋር ትስስር በመፍጠርና በማመቻቸት አገልግሎቱን እንዲያገኙ ማድረግ፤

- የድጋፍና ክብካቤ አገልግሎቶችን ለሠራተኞችና ቤተሰቦቻቸው መስጠት እንዲሁም ከመ/ቤቱ ውጭና በአካባቢው ማህበረሰብ በሚደረጉ የድጋፍና ክብካቤ ሥራዎች በመሳተፍ ማግበራዊ ኃላፊነታቸውን መወጣት፤

✓ በሴክተር/በድርጅቱ የክትትልና ግምገማ ሥርዓት በማካተት በየጊዜው ግምገማ በማካሄድ አፈጻጸሙን ማሻሻል የሚጠበቁ ዋና ዋና ተግባራት ናቸው፡፡

ይሁን እንጂ ነባራዊ ሁኔታው እንደሚያሳየው ከተወሰኑ ዓመታት ወዲህ ሴክተሮች/ድርጅቶች ኤችአይቪ/ኤድስን የመከላከልና የመቆጣጠር ተግባራትን በሚጠበቀው ልክ አጠናክረው እየተገበሩ አለመሆኑ ይታወቃል፡፡ በመሆኑም በተለያዩ ሴክተሮች/ድርጅቶች እና በትላልቅ የልማት ተቋማት ውስጥ የሚገኙ ወጣቶችና አምራች ኃይሎች በኤችአይቪ መከላከል አገልግሎቶች ባለመደረሳቸው ለስርጭቱ መስፋፋት አስተዋጽኦ እያደረገ ይገኛል፡፡

4.5. የመገናኛ ብዙሃን የኤችአይቪ /ኤድስን ጉዳይ የህዝብ አጀንዳ አድርጎ አለመያዝ፤

የኤችአይቪ/ኤድስ ጉዳይ አንገብጋቢ ከሆኑ የማህበረሰብ ችግሮች አንዱ ሆኖ እያለ መገናኛ ብዙሃን ጉዳዩን የራሱ አጀንዳ አድርጎ ባለመሥራቱና የአመራሩና የህዝብ አጀንዳ እንዲሆንም ጫና ባለመፍጠሩ ማህበረሰቡ በኤችአይቪ መከላከል ዙሪያ ሊያገኝ የሚገባውን መረጃና ትምህርት በበቂ ሁኔታ እያገኘ አይደለም፡፡ በተለይም እድሜያቸው ከ15-24 የእድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ ወጣቶች የተሟላ የኤችአይቪ መከላከል እውቀት በሚጠበቀው መልኩ ባለማግኘታቸው ለችግሩ ተጋላጭ እየሆኑ ይገኛሉ፡፡

4.6. የዕምነት ተቋማት የሚጠበቅባቸውን ሚና እየተወጡ አለመሆናቸው፤

እንደሚታወቀው ባለፉት ዓመታት የእምነት ተቋማት በኤችአይቪ መከ/መቆ/ዙሩያ ያበረከቱት አስተዋጽኦ በጣም ከፍተኛ ነበር፡፡ ነገር ግን ከቅርብ ዓመታት ወዲህ ከዚህ በፊት ሲያደርጉ የነበሩትን የጎላ አስተዋጽኦ በሚወክሏቸውና በሚያገለግሏቸው የማህበረሰብ ክፍሎች ባላቸው ተሰሚነት እንዲሁም ተሰሚነታቸው የሚፈጥርላቸውን ምቹ ሁኔታ በመጠቀም ከዚህ በፊት ሲያስመዘገቡ የነበረውን ውጤት እያስመዘገቡ አይደለም፡፡

ስለሆነም ችግሩን ከመሰረቱ ለማጥፋትና ኤችአይቪን ለመከላከል የሚያስችል ባህሪ ያለውና የተለወጠ ማህበረሰብ ለመፍጠር የዕምነት ተቋማት የማይተካ ሚናቸውን በመጠቀም ጠንክረው መስራትና ህባቸውን ማገልገል ይጠበቅባቸዋል፡፡

4.7. ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ማህበራት እንቅስቃሴ መዳከም፤

ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ማህበራትና ግለሰቦች በማንኛውም የዘርፈ-ብዙ ምላሽ ስራዎች የጎላ ተሳትፎ ሲያደርጉ እንደነበር የሚታወቅ ሲሆን አሁንም ቁጥራቸው አናሳ ቢሆንም ሃላፊነታቸውን እየተወጡ ያሉ እንዳሉ ይታወቃል፡፡ ይሁን እንጂ በየደረጃው ከሚገኙ የመንግስት

አካላት በቂና ትርጉም ያለው ድጋፍ ባለማግኘታቸው የሚጠበቅባቸውን ሚና ባግባቡ እየተወጡ አይደለም። ይልቁንም የተለያዩ የውጭ ድጋፎችን መሰረት በማድረግ ለተመሰረቱ ማህበራት ይሰጥ የነበረው ድጋፍ በመቅረቱና በሌሎች ምክንያቶች በርካታ ማህበራት እየተበተኑ መሆናቸው፤

በማህበራቱ ይሰሩ የነበሩ አዎንታዊ አኗኗርና የባህሪ ለውጥ ስራዎችም እየተዳከሙ በመምጣታቸውና የጸረ-ኤችአይቪ ህክምና ተጠቃሚዎች ክትትል በማድረግ በኩል የሚጠበቀውን ያህል ባለመሆኑ ችግሩን ከሚያባብሱ ጉዳዮች ውስጥ ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

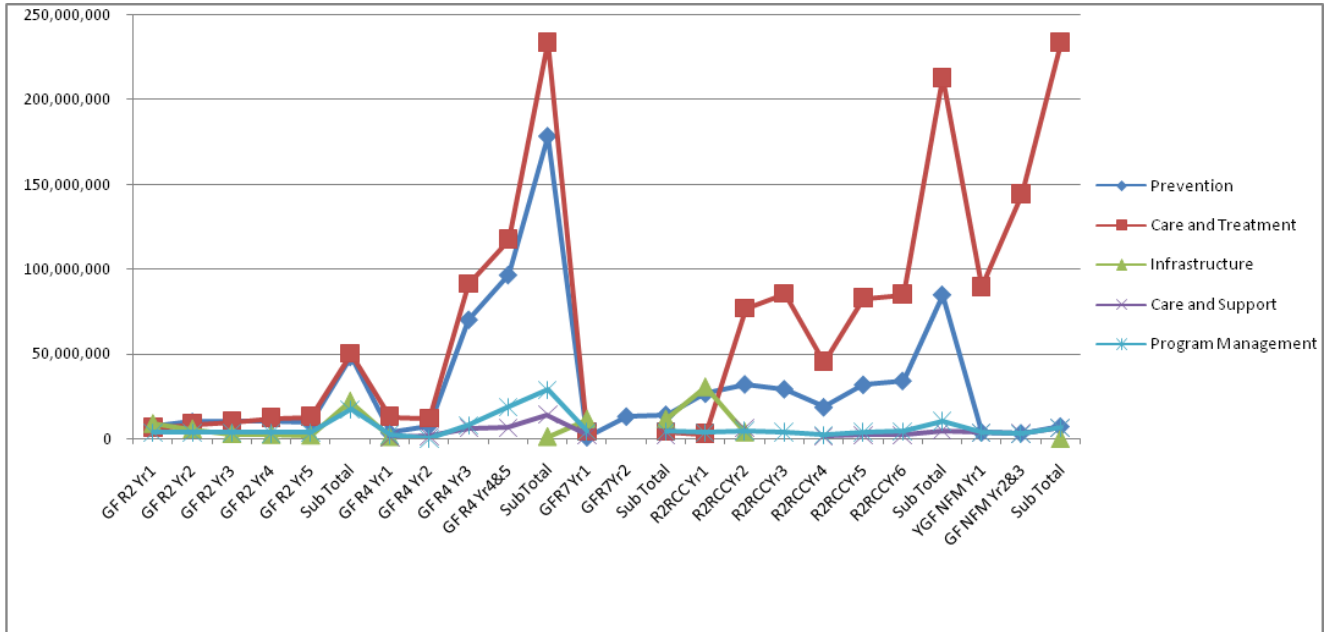
ስለሆነም ለጉዳዩ ትኩረት በመስጠት የተለያዩ አማራጮችን በመጠቀም በአገር ውስጥ ሀብት ኤችአይቪን የመከላከልና የመቆጣጠር ተግባራት ማከናወን እንዲቻል ከባለድርሻ አካላት ጋር በመሆን ማበርከት ያለባቸውን አስዋጽኦ ማበርከት ይጠበቅባቸዋል።

ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች የተሟላ የህክምና አገልግሎትና ድጋፍ በአስተማማኝነትና በቀጣይነት ለማግኘት እንዲችሉ ሌላ አካልን ሳይጠብቁ በማህበር በመደራጀት የጋራ ድምፅ በማሰማትና የመከላከሉን ስራ በባለቤትነት ወስደው እዲሰሩ ይጠበቃል።

4.8. የሀብት ማሰባሰብ

ከሌጋሽ ድርጅቶች ለኤችአይቪ/ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር የሚደረገው የገንዘብ ድጋፍ እየቀነሰ ከመምጣቱም በላይ የሚገኘውም ድጋፍ በአብዛኛው ለህክምናና ተያያዥ አገልግሎቶች እንዲውል የሚፈለግ በመሆኑ ለመከላከል ሥራዎች መዳከም እንደ ምክንያት ከሚጠቀሱት ውስጥ ዋናው ነው። ለአብነትም ከግሎባል ፈንድ የሚመደበውን የበጀት ድጋፍ ወስደን ብንመለከት ከላይ እንደጠቀስነው ለመከላከሉ ስራ የሚመደበው የበጀት ድጋፍ ከጊዜ ወደ ጊዜ በእጅጉ እቀንሰና እዚህ ግባ የሚባል አይደለም። ቀጥሎ ያለውን በየዓመቱ ከተመደበው በጀት ውስጥ ለመድሃኒት ግዥና ለመከላከሉ ተግባር የተመደበውን ለንፅፅር መመልከት ይቻላል።

በግሎባል ፈንድ የበጀት ድጋፍን የሚያሳይ ግራፍ

ከላይ በግራፉ እንደተመለከተው ከግሎባል ፈንድ የተገኘው የበጀት ድጋፍ በተለያዩ ጊዜ መጠኑ ከፍና ዝቅ ቢልም ከቅርብ ዓመታት ወዲህ ግን ለመከላከል ተግባር የሚመደበውና ለህክምና የሚመደበው ሲነጻጸር በእጅጉ የተራራቀ ነው። ለህክምና የሚመደበው በጀት አንዳንድ ጊዜ እየቀነሰ ሌላ ጊዜ ደግሞ ባለበት ድጋፍ ሳይቋረጥ መቀጠሉን ሲያሳይ ለመከላከል ተግባር ግን በተቃራኒው በእጅጉ እያሸቆለቆለ ይገኛል። እንዲሁም ሆኖ ከአጋር ድርጅቶች የተገኘውን ውስን ሀብትም ቢሆን በየደረጃው ባለው አስተባባሪና ፈጻሚ አካላት በተገባለት ስምምነት መሠረት በወቅቱ ሥራ ላይ አውሎ በማወራረድ በኩል ክፍተት መኖሩ ለድጋፉ መቀነስ የበኩሉን አስተዋጽኦ አድርጓል።

በሌላም በኩል ከአጋር ድርጅቶች ይገኝ የነበረው የሀብት ድጋፍ በሁሉም ፈጻሚ አካላት ከፍተኛ የሆነ የጠባቂነት መንፈስን ፈጥሮ አልፏል። ከዚህም የተነሳ የተለያዩ አማራጮችን በመጠቀም (ለአስተባባሪ አካላትና ለየሴክተሮች በጀት በመመደብ፣ የግል ተቋማት ለዘርፉ አስተዋጽኦ እንዲያደርጉ፣ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የሚተገብሯቸው ፕሮጀክቶች የኤችአይቪ በጀትን እንዲያካትት ወ.ዘ.ተ) የአገር ውስጥ ሀብት በማሰባሰብም ሆነ በአገራችን ያለውን የዳበረ የማህበረሰብ እሴት (Social Capital) በመጠቀም ሲተገበሩ የነበሩ ሥራዎችን ከማስቀጠል ይልቅ ጠባቂነት ኅልቶ የሚስተዋል ችግር ነው። ችግሩ በዚህ ደረጃ መኖሩ እየታወቀ ከከፍተኛ አመራሩ እስከ ማህበረሰቡ የሚወርድ የአገር ውስጥ ሀብት በማሰባሰብ በኩል እየተሰራ ያለው ሥራ ደካማ ነው።

ስለዚህ የውጭ ድጋፍ በእጅጉ በቀነሰበት በአሁኑ ወቅት ያለንን የዳበረ የማህበረሰብ እሴት በመጠቀም ለመከላከልና ለድጋፍና ክብካቤ ስራዎች ውጤታማነት አገራዊና አካባቢያዊ ሀብት በማሰባሰብ መስራት ተቀዳሚ ተግባር ሊሆን ይገባል።

4.9. ለኤችአይቪ መከላከል የባህሪ ለውጥ (Primary Prevention) ሥራዎች የተሰጠው ትኩረት ዝቅተኛ መሆኑ

ከቅርብ ዓመታት ወዲህ የዘርፈ-በዙ ምላሽ በአብዛኛው ወደ ፀረ ኤችአይቪ ህክምና በማድላቱ ምክንያት ከባህሪ ለውጥ ጋር ለተያያዙ የመከላከል ሥራዎች የተሰጠው ትኩረት ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተዳከመ መምጣቱና በተለያዩ የማህበረሰብ ክፍሎች ላይ የሚታየው ተጋላጭነት እየጨመረ በመሄዱ በየአመቱ ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ሰዎች አዲስ በኤችአይቪ ለመያዛቸው አንዱ በምክንያትነት የሚጠቀስ ነው።

በአገራችን እየተመዘገበ ባለው እድገትና በተፈጠረው ምቹ ሁኔታ ሰዎች ለስራና ለትምህርት ከቦታ ቦታ የሚዘዋወሩ በመሆኑ ለኤችአይቪ ሊያጋልጣቸው የሚችሉ ባህሪያት እየታዩ እንደሆነ ከዚህ በላይ በተነሱት ጉዳዮች በተደጋጋሚ ተጠቅሷል። ይህም የሆነበት ምክንያት ጠንካራ የመከላከል ስራ ባለመሰራቱ ነው። ለምሳሌ የ2008 በጀት ዓመት የዘርፈ-በዙ ምላሽ አፈጻጸም ሪፖርት ብናይ ይበልጥ ተጋላጭ የማህበረሰብ ክፍሎችን ለመድረስ የተሰሩ የባህሪ ለውጥ ተግባራት አፈጻጸም እንደ አገር 42% ሲሆን በተለያዩ ክልሎች የታየው ዝቅተኛ አፈጻጸም ከ8.7–33.3% (በኢትዮ-ሶማሌ፣ ቤ/ጉሙዝ፣ ደቡብ ብ/ብ/ሀ እና ኦሮሚያ ክልሎች) ነው። በሴክተር ደረጃም ለአብነት ያህል የትምህርት ቤት የኤችአይቪ መከላከል ተግባራት አፈጻጸም በተለይም የህይወት ክህሎት ትምህርትን ወስደን ብናይ እንደ አገር 66.3% ሲሆን በአብዛኛዎቹ ክልሎች ዝቅተኛ አፈጻጸም ያሳያል።

የፕሮግራሙ አፈጻጸም ከተቀመጠው ግብ አንጻር ሲታይ እጅግ ዝቅተኛና በመከላከል ላይ ያለው መዘናጋት በዚህ ከቀጠለ ወረርሽኝ ከመቀነስ ይልቅ ልንወጣው ወደማንችለው የከፋ ችግር እየሄድን እንደሆነ ግንዛቤ ሊያዝበት ይገባል።

ስለሆነም እየተመዘገበ ያለው እድገትና የተፈጠረው ምቹ ሁኔታ እንደተጠበቀ ሆኖ ኤችአይቪን በመከላከል ረገድ ሰፊና ተከታታይ ስራ ካልተሰራ በስተቀር ጤንነቱ የተጠበቀ የልማት ኃይል በዘላቂነት ማፍራት አይቻልም።

4.10. የጸረ- ኤችአይቪ ህክምና አገልግሎት

በአገር አቀፍ ደረጃ የጸረ-ኤችአይቪ ህክምና ተጠቃሚ የሆኑ አዋቂዎችና ህጻናት ሽፋን ከ69% አለመብለጡና በተለይም የህጻናት ህክምና ሽፋን በጣም ዝቅተኛ መሆኑ ጉዳዩን ይበልጥ አሳሳቢ ያደርገዋል። የህክምና ሽፋኑ በክልሎች ሲታይ በተለይም በኢትዮ-ሶማሌ (4.9%)፣ በጋምቤላ

(36.4%)፣ በደቡብ ብ/ብ/ሕ (37.4%) እና በአፋር (50.8%) አፈጻጸሙ ከሚጠበቀው በታች መሆኑን ያሳያል። ከዚህ የተነሳ በአገር አቀፍ ደረጃ የተቀመጠውን ግብ ለመድረስ ባለመቻሉ የተፋጠነ የኤችአይቪ ምርመራና ህክምና ዘመቻ ዕቅድ ተዘጋጅቶ ትግበራ የተጀመረ ቢሆንም ዘመቻው በየደረጃው የሚጠበቀውን ያህል የአመራሩን ትኩረት አግኝቶ እየተተገበረ አለመሆኑ በተደረገው የጋራ ድጋፋዊ ጉብኝት ለማረጋገጥ ተችሏል።

አዲስ በኤችአይቪ የሚያዙ ሰዎች እንዳይኖሩ ከሚያደርጉ ስትራቴጂዎች ውስጥ አንዱና ዋናው ኤችአይቪ ከእናት ወደ ልጅ እንዳይተላለፍ የመከላከል ፕሮግራም ነው። ይህም ፕሮግራም በ2030 ኤድስን የማቆም ራዕይን ለማሳካት በሚደረገው ርብርብ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያለው ቢሆንም ከሌሎች የኤችአይቪ ፕሮግራሞች አፈጻጸም አንጻር ሲታይ ግን ውጤቱ ዝቅተኛ ነው። ማሳያውም ኤችአይቪ ከእናት ወደ ልጅ እንዳይተላለፍ የመከላከል አገልግሎት ሽፋን በሚታይበት ጊዜ ከተቀመጠው ግብ ማለትም (91%) አንጻር ሲታይ በአገር አቀፍ ደረጃ ሽፋኑ (57.3%) ሲሆን እንደ ኢትዮ-ሶማሌ (2.3%)፣ ደቡብ ብ/ብ/ሀ (28.6%) እና ኦሮሚያ (44.6%) የመሳሰሉት ክልሎች ደግሞ አፈጻጸማቸው ከአገር አቀፍ በታች ነው።

ስለሆነም የህክምና አገልግሎቱ በመከላከል ስራና ተጽዕኖውን በመቀነስ በኩል የሚኖረውን ፋይዳ ግምት ውስጥ ያስገባ ጠንካራ ምላሽን ይጠይቃል።

4.11. አጋርነትና ቅንጅታዊ አሰራር

የኤችአይቪ/ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር ፕሮግራሞችን የማስተባበርና የመምራት ኃላፊነት ያለበት አስተባባሪ አካል ከጤናው ዘርፍ፣ ከሌሎች ሴክተሮች፣ ከትላልቅ የልማት ተቋማት፣ ከአጋር ድርጅቶችና ከሌሎች ባለድርሻ አካላት ጋር በዕቅድ፣ በትግበራና በክትትልና ግምገማ ሥራዎች ወቅት በቅንጅት እንዲተገበሩ ማድረግ ይጠበቅበታል። ይሁን እንጂ በአሁኑ ወቅት ያለው ቅንጅታዊ አሰራር መሠረታዊ ክፍተት የሚታይበት ነው። መገለጫውም በዕቅድ አለመገናኘት፣ ሪፖርት አለመድረግና በዕቅድ አፈጻጸም ግምገማ ወቅትም የሚቀመጡ የመፍትሄ አቅጣጫዎች በተገቢው ሁኔታ አለመተግበራቸው።

በትግበራ ወቅትም ከመደጋገፍ ይልቅ መገፋፋት ጎልቶ የሚታይ መሠረታዊ ክፍተት ነው። ለዚህም ማሳያ የሚሆኑት ኤችአይቪ/ኤድስ መከ/መቆ ጽ/ቤት ራሱን ችሎ በተቋቋመባቸው ክልሎች የጤናው ዘርፍና የኤችአይቪ/ኤድስ መከ/መቆ ጽ/ቤት ተቀናጅተው አለመሥራት፣ ሁለቱም በተቀላቀሉባቸው ክልሎች ደግሞ ለመከላከል በተለይም ለማህበረሰብ ንቅናቄ፣ ለሜይንስትራሚንግ አተገባበር እና ለድጋፍና ክብካቤ ሥራዎች እየተሰጠ ያለው ትኩረት እጅግ ደካማ መሆኑና እንዲሁም በሪፖርት ቅብብሎሽ ላይ ሰፊ ክፍተት ያለበት መሆኑ።

በኤችአይቪ/ኤድስ መከላከልና መቆጣጠር ፕሮግራሞች ዙሪያ የሚሰሩ አጋር ድርጅቶችና አስፈጻሚ የመንግስት ተቋማትም የጋራ አመለካከትና ዕምነት ይዘው ስራውን በተሟላ መንገድ ባለመፈጸም የሚታዩ ክፍተቶች አሁን ካለው የበጀት እጥረት ጋር ተዳምሮ ችግሩን የበለጠ እንዲወሳሰብ አድርጎታል።

በመሆኑም ይህን የአሰራር ክፍተት በመለየት አጋርነትና ቅንጅታዊ አሰራርን በማጠናከርና አቅምን በማስተባበር ወቅቱ የሚጠይቀውን ምላሽ መስጠት ያስፈልጋል።

4.12. የመረጃ ጥራት ችግር

በመረጃ ላይ የተመረከዘ ውሳኔ እየሰጡ ፕሮግራሞችን በተሻለ መልኩ ለመተግበር የሚያስችል ጥራት ያለው ሪፖርት ያለመኖር በተለይ ከጤናው ዘርፍ ውጭ ላሉ የመከላከል ፕሮግራሞች የመረጃ ስርዓት ትኩረት ያለመስጠትና የተገኘውንም መረጃ ጥቅም ላይ የማዋል ውስንነት ይስተዋላል። በአጠቃላይ በየደረጃው ለመረጃ የሚሰጠው ትኩረት አናሳ በመሆኑ መረጃን የማመንጨትና በሚፈለገው መጠንና ጥራት ጥቅም ላይ ማዋል ትኩረት ሊሰጠው የሚገባ ቁልፍ ጉዳይ ነው።

4.13. ፕሮግራሞችን ውጤታማ ለማድረግና መዘናጋቱን ለመስበር የሚዘጋጁ አዳዲስ አሰራሮችን በባለቤትነት አለመያዝ

ተከታታይነት ባለው ሁኔታ ስርጭቱን ለመከላከልና ውጤታማ ለማድረግ የሚያስችሉ አሰራሮች፣ የንቅናቄ ማጠናከሪያ ስልቶችና ሰነዶች ተዘጋጅተው ወደ ፈጻሚው አካል ቢደርሱም በቸልታ መታየታቸውና ውጤታማ አለመሆናቸው ሌላው ተግዳሮት ነው። ከእነዚህም ውስጥ ዋና ዋናዎቹን ለመጥቀስ ያህል፤

- ቀደም ሲል እንደ አገር ውጤት ያስመዘገቡበትን የማህበረሰቡን ባለቤትነት ለማስቀጠል ወቅቱ በሚጠይቀው ሁኔታና በጤና ልማት ሰራዊት አደረጃጀት ሊተገበር የሚችል “የተቀናጀ የማህበረሰብ ውይይት የአፈፃፀም መመሪያ” በፌደራል ደረጃ ክልሎችን ባሳተፈ መንገድ ተዘጋጅቶ ሰነዱ እስከ ታችኛው እርከን እንዲወርድ የተደረገ ቢሆንም በዚያው ልክ ወደ ስራ አለመገባቱ፤
- እየተተገበረ የሚገኘው በጎ ተግባር ውጤታማ የሆኑት ምርጥ ተሞክሮዎች ተወስደው በመስፋት ስትራቴጅ በሁሉም ቦታ እንዲተገበሩ አለማድረግ፤ ለምሳሌ “ የማህበረሰብ ድጋፍና ክብካቤ ጥምረት መጀመሪያ በትግራይ በኋላም በአማራ ብ/ክ/መንግስት እየተተገበረ ያለው ምርጥ ተሞክሮ በሁሉም ክልሎች ተግባራዊ አለማድረግ
- ክፍተኛ ስርጭት ባለባቸውና ኤችአይቪ/ኤድስን በመከላከልና በመቆጣጠር ዝቅተኛ አፈጻጸም በሚታይባቸው ክልሎች “ባለቤትነት፣ ውጤታማነትና ዘላቂነት” በሚል መሪ ሀሳብ በክልል ደረጃ

የተዘጋጁ አገር አቀፍ የኤችአይቪ መከላከል ጉባኤዎችን ተከትሎ የሚቀመጡ አቅጣጫዎችን ክልሎች ወስደው ባለመተግበራቸው የተፈለገው ውጤት አለመምጣቱ፤

- የተፈጠረውን መዘናጋትና መቀዛቀዝ ለመስበር «የመጨረሻው ምዕራፍ የህዝብ ንቅናቄ ማቀጣጠያ» አገራዊ ሰነድ በማዘጋጀት በከፍተኛ አመራሩ ጸድቆ ሁሉም ክልሎችና ከተማ አስተዳደሮች ወደ ራሳቸው ተጨባጭ ሁኔታ በመውሰድና በክልሉ ቋንቋ ተተርጉሞ ስራ ላይ እንዲውል ቢደረግም የተፈለገውን ያህል ለውጥ አለመምጣቱ፤
- የተቀመጠውን የሶስት 90ዎች ግብ ለመድረስ የሚያሳልጥ የተፋጠነ የኤችአይቪ ምርመራና የምክር አገልግሎት ዘመቻ መጀመሩ ይታወቃል። የዘመቻው ዋና ዓላማም የስርጭት መጠኑ ከፍተኛ በሆነባቸው አካባቢዎችና ይበልጥ ተጋላጭ የሆኑ የህብ/ሰብ ክፍሎችን ዒላማ ያደረገ ምርመራ በማድረግ በአጭር ጊዜ ውስጥ ወደ ተፈለገው ደረጃ ለመድረስ ነው። ይሁን እንጂ ዘመቻው ከመነሻው በመፋዘዝ የተጀመረ በመሆኑ የአፈጻጸም ሂደቱ የሚፈለገውን ውጤት ሊያመጣ የሚችል እንዳልሆነ ያሳያል። ለውጤቱ መዳከም መሰረታዊ ምክንያቱም የሚመለከታቸው አካላት በቅንጅት ያለመስራትና በየደረጃው ባለው አመራርም በሚጠበቀው ልክ ድጋፍና ክትትል ባለመደረጉ፤

5. መቀዛቀዙ ሊያስከፍል የሚችለው ዋጋ

በአገራችን የኤችአይቪ ወረርሽኝ መኖሩ ከታወቀበት ጊዜ አንስቶ ችግሩን ለመቅረፍ መንግስት የመሪነት ሚናውን በመጫወት አጋር ድርጅቶችን በማስተባበር፣ ሴክተሮችን፣ የብዙኃን መገናኛን፣ ሲቪክ ማህበራትን፣ የሃይማኖት ተቋማትን እና ምልአተ ህዝቡን በማሳተፍ ከፍተኛ የሆነ የማህበረሰብ ንቅናቄ ስራዎችን በመሥራት በመከላከል፣ በህክምናውና በተጽዕኖ ቅነሳ ዙሪያ እመርታዊ ለውጦች ማምጣት ችሏል።

ነገር ግን በአሁኑ ወቅት በተገኘው ውጤት በመርካትና የውጪ ድጋፍ ከመቀነሱ ጋር ተያይዞ ከፍተኛ የሆነ መቀዛቀዝ እንደሚታይ ከላይ በስፋት መመልከት ተችሏል። የተፈጠረውን መዘናጋት በመስበር ወደ ነበረው ግለት መመለስ ካልተቻለና ተጨባጭ ለውጥ ካልመጣ የከፋ ችግር ሊከሰት እንደሚችልና ከፊት ለፊት የተደቀኑ ስጋቶች እንደሚኖሩ መገመት ተገቢ ነው። ሊከሰቱ ከሚችሉ ስጋቶች ውስጥም፡-

- የኤችአይቪ አጋላጭ ድርጊቶች እየተስፋፉ ከመምጣታቸው ጋር ተያይዞ በኤችአይቪ አዲስ የመያዝ መጠን ሊጨምር ስለሚችል ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ወገኖች ወደ ቋቱ እንዲገቡ በማድረግ ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ቁጥር እንዲያሻቅብ ያደርጋል።

- ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ቁጥር እያሻቀበ በሚመጣበት ጊዜ የጸረ-ኤችአይቪ ህክምና መድኃኒት ፍላጎት እንዲጨምር ከማድረጉም በላይ ዘርፈ-ብዙ ምላሽ የሚጠይቀው ሀብት በተለይ እንደ ኢትዮጵያ ባሉ በማደግ ላይ ለሚገኙ ሀገሮች ፈታኝ ይሆናል። መዘናጋቱ በዚህ ሁኔታ የሚቀጥል ከሆነ ደግሞ እንደ ዩኔስኮድስ ጥናት በቀጣይ አስራ አምስት ዓመታት ከአፍሪካ አገሮች የመንግስት ዓመታዊ የጤናው ሴክተር በጀት ውስጥ ሲሰውን (አንድ-ሶስተኛውን) ሊጠይቅ የሚችልበት ደረጃ ላይ ይደርሳል።
- ኤችአይቪ/ኤድስን እንደ ቀላል ህመም በመቁጠር በመድኃኒት ቁርኝት፣ በአዎንታዊ አኗኗርና በመከላከል ዙሪያ የሚሰጠው ትምህርት ትኩረት ከተነፈገው የህክምናው ውጤታማነት ጥያቄ ውስጥ ከመውደቁም በላይ መድኃኒቱን የተላመደ ቫይረስ እንዲፈጠርና በኤድስ ምክንያት የሚከሰት ህመምና የሞት መጠን እንዲጨምር ያደርጋል። ይህም በጤናው ሴክተር ላይ ከፍተኛ ጫና ከመፍጠሩም በላይ ኤችአይቪ/ኤድስ በሚያስከትለው ተጽእኖ ምክንያት ወላጆቻቸውን ያጡ ህጻናትና ረዳት ያጡ አረጋውያን ቁጥር እንዲጨምር በማድረግ በህብረተሰቡ ላይ ከፍተኛ የሆነ የማኅበራዊ ጫና የሚፈጥር መሆኑ አጠያያቂ አይሆንም።
- ለኤችአይቪ አጋላጭ የሆኑ ድርጊቶች እየተስፋፉ መምጣት ከፍተኛ የህዝብ ቁጥር በያዘውና በልማት ስራዎች ላይ ተሰማርቶ በሚገኘው አምራች ኃይል እንዲሁም በትምህርት ቤት ውስጥና ውጪ የሚገኙ ወጣቶችን የሚጎዳ በመሆኑ በአገራችን ዕድገት ላይ ከፍተኛ የሆነ አሉታዊ ተጽዕኖ ያሳድራል።

6. የትኩረት አቅጣጫ

- የፖለቲካ አመራሩ እንደከዚህ ቀደሙ ችግሩን የፊት ለፊት አጀንዳ በማድረግ ለዘርፈ-ብዙ ምላሽ የሚያስፈልገውን በጀትና ግብዓቶች በማሟላት፣ አደረጃጀቶች እንዲፈጠሩና እንዲጠናከሩ በማድረግ ፖለቲካዊ ትርጉም በመስጠት መምራት፣
- በየደረጃው ያሉ የዘርፈ-ብዙ ምላሽ አስተባባሪ አካላትም በተሰጣቸው ተልዕኮ መሰረት የችግሩን ስፋትና እየተሰጠ ያለውን ምላሽ መዳከምን በማሳየት አመራሩን፣ ባለድርሻ አካላትንና ማህበረሰቡን ወደ ሥራ በማስገባት ቅንጅታዊ አሰራርንና ተጠያቂነት እንዲሰፍን በማድረግ ሚናቸውን መወጣት፣
- የኤችአይቪ መከላከል መዋቅር ከጤና ሴክተሩ ጋር አብሮ በተዋቀረባቸው ክልሎች ኤችአይቪን የመከላከልና የመቆጣጠር ጉዳይ እንደሌሎች ፕሮግራሞች በከፍተኛ አመራሩ አጀንዳ ሆኖ እንዲመራ ማድረግ፣
- ባለድርሻ አካላት እንደ ከዚህ ቀደሙ የኤችአይቪ/ኤድስ ስራን በባለቤትነትና በኃላፊነት ወስደው የበኩላቸውን ድርሻ በመወጣት የዜጎችን ህይወት መታደግ፣

- የመንግስት ሴክተሮች፣ የግሉ ዘርፍና የሲቪክ ማህበራት የኤችአይቪን ስርጭት አለመከላከል የተቋማቸውን ህልውና አደጋ ላይ የሚጥል መሆኑን በመረዳት ህይወት የማዳን ስራ መሆኑን ተገንዝበው የሰራቸው ዋና አካል በማድረግ ተቋማዊ ምላሽ በመስጠት ሚናቸውን መወጣት፤
- የኃይማኖት ተቋማት አብዛኛውን የማኅበረሰብ ክፍል የያዙ ከመሆናቸው አንጻር ያላቸውን ተሰሚነት በመጠቀም ተከታዮቻቸውን ስለኤችአይቪ በማስተማር ኃላፊነታቸውን መወጣት፤
- የመገናኛ ብዙሃን የኤችአይቪ/ኤድስን ጉዳይ የህዝብ አጀንዳ በማድረግ ሰፊ የአየር ሽፋን በመስጠት ወቅታዊ መረጃዎችን በቋሚነትና በተከታታይ ለህዝብ በማድረስ ከሌላ አካል ሀብት ሳይጠብቁ ዋና ተግባራቸው በማድረግ ማኅበራዊ ኃላፊነታቸውን መወጣት እና ሌሎች ፈጻሚዎችም የኤችአይቪ/ኤድስን ጉዳይ ትኩረት እንዲሰጡት ጫና መፍጠር፤
- ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ማህበራትን በማጠናከር እና በማደራጀት በማንኛውም የዘርፈ-ብዙ ምላሽ ስራዎች የጎላ ተሳትፎ ማድረግ እንዲችሉ በመንግስት በኩል በቂና ትርጉም ያለው ድጋፍ የሚያገኙበትን ሁኔታ ማመቻቸትና ማህበራቱም የራሳቸውን ጥረት በማድረግ ለዘርፈ-ብዙ ምላሹ መጠናከር የበኩላቸውን ሚና እንዲወጡ ማድረግ፤
- ከአጋር ድርጅቶች የሚገኘው ሀብት እየቀነሰ በመምጣቱ፣ የሚመጣውም በአብዛኛው ለህክምናና ተያያዥ አገልግሎቶች እንዲውል የሚፈለግ በመሆኑ የዘርፈ-ብዙ ምላሽ ዋና ዋና ሥራዎችን ለመፈጸም የሚውል አገራዊ ሀብት በየደረጃው ማለትም ከፌደራል እስከ ታችኛው እርከንና ማህበረሰቡ ድረስ የሚወርድ የአገር ውስጥ ሀብት በማሰባሰብና በአግባቡ ጥቅም ላይ እንዲውል ማድረግ፤
- የተለያዩ የማህበረሰብ ክፍሎችንና አካባቢዎችን ነባራዊ ሁኔታዎችን ያገናዘቡና ተመጣጣኝ የሆኑ ከባህሪ ለውጥ ጋር የተያያዙ የቅድመ መከላከል ፕሮግራሞችን መፈተሽና እንደገና ማደራጀት፤
- በመረጃ ላይ የተመረከዘ ውሳኔ እየሰጡ ፕሮግራሞችን በተሻለ መልኩ ለመተግበር የሚያስችል ጥራት ያለው መረጃ ማመንጨትና ጥቅም ላይ ለማዋል በየደረጃው ትኩረት ሰጥቶ መስራት፤

7. ማጠቃለያ

የኤችአይቪ/ኤድስ ዘርፈ-ብዙ ምላሹ እንደቀድሞው ሁሉንም ባለድርሻ አካላት ባሳተፈ መልኩ የፖለቲካ አመራሩና የህዝብ አጀንዳ ሆኖ ካልተሰራ እ.ኤ.አ በ2030 ኤድስን የማቆም ራዕይ እና በአገር አቀፍ ደረጃ ይደረስበታል ተብሎ የተቀመጠውን ግብ ማሳካት እንደማይቻል፣ የተመዘገበው ውጤትም ሊቀለበስ እንደሚችል፣ ስርጭቱ እንደገና በከፍተኛ ሁኔታ የማሻቀብ ዕድል እንደሚኖረውና ውጤቱም የከፋ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ቀውስ የሚያስከትል ከመሆኑም በላይ በአገር ልማት ላይ አሉታዊ ተጽዕኖ እንደሚያደርስ ግንዛቤ ሊውሰድበት ይገባል። ስለሆነም ሁኔታውን በአስቸኳይነት ስሜት መሥራትና መቀልበስ ካልተቻለ አገራችን መካከለኛ ገቢ ካላቸው

አገራት ተርታ ለመሰለፍ ያስቀመጠችውን ግብ ለመድረስና በተለይም በሁለተኛው የትራንስፎርሜሽን ዘመን ያቀደችውን ለማሳካት ፈታኝ እንደሚሆን መገንዘብ ይቻላል።

ከዜጎች ሰብዓዊ መብት አንጻር ሲታይ ደግሞ ጤናማ ሆነው በህይወት መኖር የሚገባቸው ወገኖችን መብት የሚጋፋ ሲሆን ይህም አገራችን ከምትከተለው የልማታዊና ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ግንባታን የማሳደግ ሂደት ላይ ተጽዕኖ ይኖረዋል። ጉዳዩ የሚመለከታቸው ሁሉ ይህንን በውል ተገንዝበው ውጤታማ የሆነ ሥራ የማያከናወኑ ከሆነ የሰብዓዊ መብት ጥሰት ከመፈጸም ተለይቶ የማይታይና ተጠያቂነትንም የሚያስከትል መሆኑ ሊታወቅ ይገባል።

በአለም አቀፍ ደረጃ በተፈጠረው ሁኔታ ከውጪ የሚገኘው ድጋፍ ለጸረ-ኤችአይቪ ህክምና አገልግሎትና ተዘማጅ ወጪዎች የሚውል በመሆኑ እና በአገራችን እየተመዘገበ ያለውን የዕድገት ለውጥ ግምት ውስጥ በማስገባት በሊጋሽ ድርጅቶች በኩል የመከላከሉን ስራ መንግስት በአገር ውስጥ ሃብት መስራት ይችላል የሚል አቋም በመኖሩ ከዚህ አንጻር ለቅድመ መከላከል ተግባራት ትኩረት መስጠትና የፕሮግራም ማስፈጸሚያ በጀት በመመደብ፣ አገራዊ ሀብት በማሰባሰብና በአግባቡ ጥቅም ላይ እንዲውል ማድረግ ተገቢ ነው። ከመንግስት የሚመደበው መደበኛ በጀትም የአስተባባሪ አካላትን፣ የየሴክተሩን መደበኛ በጀትና ኤችአይቪ በደማቸው የሚገኝ ወገኖች ማህበራትን ድጋፍን ሊያካትት ይገባል። ይህንንም በየደረጃው ያሉ የአመራር አካላት በባለቤትነት ይዘው መምራት ካልቻሉ ችግሩን ከምንጩ ማድረቅ እንደማይቻል በአጽንኦት መታወቅ ይኖርበታል።

ልማታችንን ለማፋጠን በሚሰሩ የኢንቨስትመንት ስራዎች የሰው ኃይል ዋነኛ ሃብት በመሆኑ የስራ እድል ከመፍጠር በተጨማሪ አምራች ኃይሉ በተለይ ወጣቶች ራሳቸውን ከኤችአይቪ መከላከል የሚያስችላቸው ስራዎች ካልተሰሩና አሁን የሚታዩት አጋላጭ ባህሪያት በዚህ የሚቀጥሉ ከሆነ ኤችአይቪ በአምራች ኃይሉ ላይ የሚያደርሰው ጉዳት በከፋ መልኩ እንደሚቀጥል ግምት ውስጥ በማስገባት በአስቸኳይነት ስሜት መንቀሳቀስ የወቅቱ የአመራሩና የህዝብ እጀንዳ ተደርጎ ሊወሰድ ይገባል።

ለዕድገታችን ማነቆ ሆኖ የቆየውንና ስር የሰደደውን ድህነት ለማስወገድና ጤናማና አምራች የሆነ የተማሪ የሰው ኃይል የማፍራት ተልዕኮውን እየተወጣ የሚገኘው የትምህርት ሴክተር ከሌሎቹ ሴክተሮች ከፍ ባለ ዕይታና ኃላፊነት ካልያዘው የመማር ማስተማሩ ሂደት ከመደናቀፉም በላይ ኤችአይቪ/ኤድስ በዘላቂ ልማት ላይ ከፍተኛ ተግዳሮት ይሆናል።

በአጠቃላይ በአሁኑ ወቅት ያለውን የዘርፈ-ብዙ ምላሽ አተገባበር እየተቀዛቀዘ መምጣቱን በማሳየት እና በብዙ ጥረት የመጣው ውጤት እንዳይቀለበስና ኤችአይቪ የህብረተሰብ ጤና ችግር ወደማይሆንበት ደረጃ ለማድረስ ምላሹን ለማጠናከር ብዙ ጥረቶች ተደርገዋል። በዋናነትም በብሔራዊ የኤድስ ምክር ቤት ሰብሳቢ በክቡር ፕሬዝዳንታችን በኩል ከፍተኛ የፖለቲካ አመራሮች

እና ቁልፍ አጋሮች በተገኙበት ሃገር አቀፍ የኤድስ ምክር ቤት ጉባኤ በይፋ ተካሂዶ በዚህም የመጨረሻ ምእራፍ የህዝብ ንቅናቄ ማቀጣጠያ ሰነድና የተፋጠነ የኤችአይቪ ምርመራና የጸረ-ኤችአይቪ ህክምና ዘመቻ በአገር አቀፍ፣ በክልልና በተዋረድም ባሉ አደረጃጀቶች የፖለቲካ አመራሮች ትኩረት እንዲሰጠውና ተግባራዊ እንዲደረግ አቅጣጫ የተሰጠበት መሆኑን እያስታወስን በዚህ ተጨማሪ ሰነድ በመታገዝ አገራዊ ለውጥ ለማምጣት ከመቼውም ጊዜ በላይ ኤችአይቪ የአመራሩና የህዝብ አጀንዳ ሆኖ መወሰድ ይኖርበታል።

የዚህ አጀንዳ ውጤታማነት የሚለካው ከላይ የተጠቀሱት ችግሮችና ተግዳሮቶች ለመፍታት የሚሰጠው ምላሽ ሳይንጠባጠብና በአጭር ጊዜ ውስጥ ተግባራዊ ሲደረግ ብቻ ነው።

ለተግባራዊነቱም በአገር አቀፍ ደረጃ ለከፍተኛ አመራሩ የሚዘጋጅ አንድ መድረክ እና በሁሉም ክልሎችና ከተማ አስተዳደሮች በሚዘጋጁ ተመሳሳይ መድረኮች የፌዴራል ጤና ጥበቃ ሚ/ር እና የፌዴራል ኤችአይቪ/ኤድስ መከ/መቆ/ጽ/ቤት ከፍተኛ አመራሮች በሚመራ ውይይት እና በሚቀመጥ አቅጣጫ መሠረት ወደታችኛው የአስተዳደር እርከን ወርዶ ከፍተኛ የአመራርና የህዝብ ንቅናቄ ይደረግበታል።